

Nr 119

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

1:o) Av militär trupp utförda vägarbeten. Under försvarsdepartementet, § 2, ha revisorerna yrkat på en snar omprövning av reglerna rörande ersättning till statsverket för vägarbeten, utförda av militär trupp (Del I, s. 7—14).

Revisorerna, som inledningsvis relaterat de närmare omständigheterna kring en av Svea ingenjörkår för en privat byggnadsfirma utförd brosprängning, har vidare lämnat vissa av dem inhämtade uppgifter rörande den av ingenjörtrupperna bedrivna vägbyggnadsverksamheten, i anslutning var till även redogjorts för gällande bestämmelser rörande trupps ianspråktagande för vägarbeten (s. 7—11). Efter att slutligen ha berört omständigheterna kring ett av Svea ingenjörkår utfört vägarbete vid Sigtuna (s. 11 och 12), ha revisorerna anfört följande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, förekommer vid ingenjörtrupperna viss vägbyggnadsverksamhet. Denna verksamhet utgör ett normalt led i utbildningen och betingas närmast av kravet på verklighetstrogna övningar, varmed åsyftas sådana övningar under vilka tekniska arbeten kunna utföras i full utsträckning. Särskilt för utbildningen av maskinkötare och traktorförare anses brytande och byggande av väg i terräng av olika svårighetsgrad vara nödvändig. Genom övergången till nu gällande krigsorganisation, vilken medfört en betydande utökning av antalet traktor- och maskinförband vid ingenjörtrupperna, har enligt vad ingenjörinspektören framhållit behovet av lämpliga övningsobjekt blivit allt större.

Vid planläggningen av ifrågavarande verksamhet sker som regel icke något samarbete med vederbörande vägförvaltning. Anledningen härtill har angivits vara, att de vägar som utföras av ingenjörtrupperna äro av väsentligen annan karaktär än de väg- och vattenbyggnadsverket har att svara för. I viss mån förhåller det sig även på detta sätt, speciellt då fråga

är om byggande av allmänna vägar. Å andra sidan måste hållas i minnet, att vägförvaltningarna i icke ringa omfattning ha att taga befattning även med frågor rörande den enskilda väghållningen, närmast de s. k. byvägarna. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat skulle det vara vägförvaltningarna till stort gagn, om vid byggandet av dylika vägar militär trupp i förekommande fall kunde få disponeras för s. k. grovbrytning. Beaktas må vidare att vägförvaltningarna äga viss kännedom om behovet av jämväl sådana enskilda vägar som exempelvis skogsvägar, d. v. s. den vägtyp som ingenjörtruppernas vägar närmast skulle motsvara. Genom det samråd som i hithörande angelägenheter sker med både skogsvårdsstyrelser och revirförvaltare torde vägförvaltningarna f. ö. utan svårighet kunna införskaffa de kompletterande upplysningar om förhållandena på förevarande område som må befinnas erforderliga. Vägförvaltningarna böra därför, såvitt revisorerna kunna bedöma, ha goda möjligheter att lämna ingenjörtrupperna anvisningar om lämpliga övningsobjekt.

Såsom tidigare framhållits är behovet av sådana objekt i stigande. Av de uppgifter som tillställts revisorerna vill det även synas, som om åtminstone vid vissa tillfällen svårigheter skulle föreligga att tillgodose detta behov. Det torde då icke alltid kunna undvikas, att de vägarbeten som trots allt komma till utförande icke förberedas så noggrant eller bli till den allmänna nytta som eljest skulle ha varit fallet. Ett konkret exempel på det nu sagda utgör enligt revisorernas uppfattning det vägarbete vid Sigtuna som i det föregående närmare berörts. Revisorerna ha sålunda icke kunnat finna annat än att såväl planläggning som utförande av detta företag skett på ett sätt som ger anledning till klander. Likaväl som icke sådana arbetsobjekt böra tillgripas som sakna egentligt utbildningsvärde, bör det nämligen med hänsyn till det omfattande vägbehovet såvitt möjligt undvikas, att vägföretag utan större social eller produktionsekonomisk betydelse igångsättas. Uppenbart är emellertid att ju flera arbetsobjekt som kunna erbjudas ingenjörtrupperna, desto större bli möjligheterna att träffa ett val under tillbörligt beaktande av såväl militära utbildnings- som civila behovssynpunkter. För vederbörande ingenjörkår bör det därför vara till stort gagn att få ta del av den erfarenhet rörande förhållandena på förevarande område som finnes samlad hos vägförvaltningarna. Enligt revisorernas mening bör också ett fastare samarbete i hithörande frågor etableras mellan nämnda myndigheter och ingenjörtrupperna.

En angelägenhet av vikt är vidare på vad sätt ersättningsfrågan lämpligen bör regleras. Frågans betydelse ur principiell synpunkt framgår bl. a. därav, att statsbidrag kan utgå för vägarbete av nu avsett slag. Såsom de i det föregående lämnade uppgifterna ge vid handen, tillämpas emellertid vid ersättningsbestämmande något växlande praxis. Vid en av ingenjörkårerna ingås sålunda alltid avtal enligt visst standardformulär, medan de båda övriga träffa överenskommelser från fall till fall alltefter omständigheterna. Att resultatet därvid icke alltid blir så gynnsamt för kronan visas av den i det föregående återgivna redogörelsen för viss brosprängning. Detta företag, vilket ingick som ett led i ett större av vederbörande vägförvaltning utlagt entreprenadarbete, utfördes sålunda av militär trupp utan att särskild ersättning erlades av den privata entreprenörfirman, som ju av vägförvaltningen uppburet gottgörelse för ifrågavarande arbete. Samtidigt fick kronan vidkännas betydande skadeståndskostnader. Att brosprängningen som sådan var av stort militärt värde anse sig revisorerna icke ha anledning att betvivla. Med hänsyn till företagets omfattning synes emellertid före avtalets ingående samråd ha bort ske såväl med vederbörande vägförvaltning

som med advokatfiskalen hos försvarets civilförvaltning, så att garantier skapats för att avtalsvillkoren utformats på ett ur ekonomisk och juridisk synpunkt betryggande sätt.

En huvudanledning till den osäkerhet som råder på förevarande område torde vara avsaknaden av entydiga och tidsenliga ersättningsregler. De grundläggande bestämmelserna i ämnet utfärdades sålunda redan år 1912 och framstå numera i vissa avseenden såsom starkt föråldrade, bl. a. till följd av den sedan nämnda år inträdda förändringen i penningvärdet. Storleken av vissa ersättningsbelopp är nämligen fixerad i författningstexten. I en framställning för över två och ett halvt år sedan underströk också försvarets civilförvaltning angelägenheten av att 1912 års kungörelse gjordes till föremål för översyn. Denna framställning har, såvitt revisorerna kunnat utröna, ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Mot bakgrunden av de i det föregående berörda omständigheterna anse emellertid revisorerna behovet av en dylik översyn vara klart ådagalagt. Enligt revisorernas mening bör därför nu avsedda spörsmål snarast upptagas till omprövning. Med hänsyn till att avtalad ersättning f. n. i vissa fall kommer även lägerkassan vid vederbörande ingenjörkår till godo synes därvid bl. a. böra övervägas, i vad mån det kan anses befogat att för framtiden medgiva en ersättningsform av denna karaktär.

Utlåtanden ha avgivits av *chefen för armén, försvarets civilförvaltning, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt skogsstyrelsen* (Del II, s. 6—11), vilka samtliga remissmyndigheter i stort sett tillstyrkt revisorernas förslag.

Utskottet. I likhet med revisorerna anser utskottet det vara av stort värde, om ett fastare samarbete kunde åvägbringas mellan vederbörande vägmyndigheter och ingenjörtrupperna i vad avser planläggningen av den av de sistnämnda bedrivna vägbyggnadsverksamheten. Anvisningar av denna innebörd synas därför böra utfärdas av chefen för armén efter samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt skogsstyrelsen. Av vad revisorerna och remissmyndigheterna anfört har utskottet även funnit behovet av en översyn av de på förevarande område gällande ersättningsbestämmelserna väl styrkt. Huruvida en sådan översyn bör ske genom särskilda sakkunniga, såsom försvarets civilförvaltning föreslagit, eller genom försorg av civilförvaltningen själv, såsom arméchefen föreslagit, undandraget sig dock utskottets bedömande. Härutinnan torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om lämpligaste tillvägagångssätt.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

2:o) **Upphandling av mjölk inom försvaret.** Under försvarsdepartementet, § 3, ha revisorerna yrkat på att det avtal som träffats mellan de militära myndigheterna och Svenska mejeriernas riksförening rörande leverans av mjölk, gräddde och smör till försvarsförbanden uppsäges samt att förhand-

lingar snarast upptagas i syfte att uppnå erforderlig jämkning av avtalsvillkoren (Del I, s. 14—20).

Revisorerna, som först erinrat om tillkomsten och innebörden av nu gällande avtal på förevarande område, ha vidare återgivit vissa av dem inhämtade uppgifter rörande inom den allmänna handeln rådande pris- och försäljningsförhållanden beträffande mejerivaror (s. 14—17). Efter att vidare ha lämnat några uppgifter rörande storleken av de ungefärliga kvantiteter mjölk m. m. som i genomsnitt per dag levereras till förband och motsvarande militära enheter (s. 17—18) ha revisorerna gjort följande uttalande.

I en av statens priskontrollnämnd i början av år 1953 slutförd undersökning rörande prissättningen på mjölk och grädde konstaterades bl. a., att vid försäljning av dessa varor till näringsställen och allmänna institutioner vanligtvis tillämpades priser, betydligt överstigande de för återförsäljare gällande, trots att många av dessa storförbrukare regelmässigt gjorde större inköp per gång än en mjölkbutik av genomsnittlig storlek. Då detta icke ansågs vara ur kostnadssynpunkt motiverat, hemställde priskontrollnämnden att genom statens jordbruksnämnds försorg förhandlingar måtte upptagas med vederbörande mejeriföretag i avsikt att få rättelse till stånd. Jordbruksnämnden anförde med anledning härav, att nämnden vid olika tillfällen framhållit för Svenska mejeriernas riksförening, att mejerierna vid leverans av konsumtionsmjölk och grädde till s. k. storförbrukare som regel borde tillämpa gällande normalpriser å respektive varor med avdrag av detaljhandelsmarginalen. Från riksföreningens sida hade därvid uttalats, att föreningen vore införstådd med denna uppfattning och beredd att verka för att en dylik prissättning tillämpades vid mejerierna. Jordbruksnämnden upplyste vidare om att för det dåvarande förhandlingar påginge i frågan mellan riksföreningen och försvarets vederbörande myndigheter samt att nämnden i skrivelse till riksföreningen understrukit angelägenheten av att mejerierna snarast träffade överenskommelser om tillämpning av återförsäljarpriser även vid övriga s. k. storförbrukares inköp från mejeri av mjölk och mejeriprodukter.

De av jordbruksnämnden åberopade förhandlingarna resulterade i ett mellan vederbörande försvarsgrensförvaltningar och riksföreningen den 18 mars 1953 ingånget avtal, vilket alltjämt är normerande för leveranserna av mjölk grädde och smör till militära förband och motsvarande enheter. Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen torde framgå, ha emellertid vid detta avtals tillkomst icke i erforderlig mån beaktats de synpunkter åt vilka priskontrollnämnden och jordbruksnämnden givit uttryck i sina förberörda skrivelser och vilka jämväl riksföreningen förklarat sig omfatta. Den prisrabatt som beviljats de militära förbanden är sålunda, i vad avser mjölk och grädde, icke oväsentligt lägre än motsvarande i den allmänna handeln förekommande detaljistmarginal. Skillnaden, beräknad på den genomsnittliga marginalen för hela riket, uppgår till 2,6 öre för standardiserad mjölk, till 16,4 öre för tunn grädde och till 27,8 öre för tjock grädde, allt per liter. Härvid är ändock att märka, att de mängder mjölk som i medeltal per dag och förband inköpas inom försvaret vida överstiga motsvarande leveranser till mjölkbutikerna. I förra fallet uppgår sålunda den genomsnittliga kvantiteten till ca 480 liter och i senare fallet till 250 å 275 liter.

Genom det överpris som försvarets myndigheter i jämförelse med detaljhandeln få betala för mjölk och grädde åsamkas kronan självfallet vissa merkostnader. Att exakt angiva storleken därav lär icke vara möjligt utan tidsödande bearbetningar av vederbörande räkenskaper. Med ledning av det siffermaterial som ställts till revisorernas förfogande synes emellertid ifrågavarande belopp approximativt kunna uppskattas till ca 350 000 kronor per år. För de statliga sinnessjukhusen, vilkas inköp av mjölk och grädde regleras genom ett avtal motsvarande det inom försvaret gällande, synes merutgiften uppgå till inemot 230 000 kronor. Inköp av mjölk i större kvantiteter förekommer även vid vissa andra här icke särskilt berörda statsinstitutioner, t. ex. fångvårdsanstalterna. De sammanlagda merkostnader som i förevarande avseende drabba staten måste sålunda under alla omständigheter betecknas såsom relativt betydande.

Med hänsyn till omfattningen av de inköp av mjölk som verkställas av militära förband och därmed jämförliga institutioner föreligger enligt revisorernas uppfattning icke något sakligt skäl, varför icke de statliga myndigheterna skulle tillerkännas samma priskonfermaner som vederbörande återförsäljare. Vad både priskontrollnämnden och jordbruksnämnden härutinnan anført synes därför revisorerna äga full giltighet. På grund härav och då de avtal som träffats på förevarande område visat sig leda till ur statsfinansiell synpunkt mycket ofördelaktiga resultat, anse revisorerna att dessa avtal böra uppsägas och förhandlingar snarast upptagas i syfte att uppnå erforderlig jämkning i nu gällande villkor.

Utlåtanden ha avgivits av arméintendenturförvaltningen gemensamt med marin- och flygförvaltningarna samt av statens jordbruksnämnd och statens priskontrollnämnd (Del II, s. 11—23).

De tre försvarsgrensförvaltningarna meddela i sitt yttrande att avtalet numera i enlighet med revisorernas rekommendation uppsagts att gälla fr. o. m. den 1 juli 1955 och att hemställan gjorts hos SMR om upptagande av förhandlingar om nytt avtal att gälla fr. o. m. samma dag.

Jordbruksnämnden och *priskontrollnämnden* ha i ärendet intagit samma ståndpunkt som revisorerna.

Utskottet. Av försvarsgrensförvaltningarnas gemensamt avgivna remissutlåtande framgår, att det med Svenska mejeriernas riksförbund den 18 mars 1953 ingångna avtalet rörande leverans av mjölk, grädde och smör till försvarets lokalmyndigheter numera i enlighet med revisorernas rekommendation uppsagts och att hemställan gjorts om upptagande av förhandlingar om nytt avtal. Då det torde kunna förutsättas, att vid dessa förhandlingar de av revisorerna anförda synpunkterna komma att vederbörligen beaktas, har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmäla.

3:o) **Mässpenningar m. m.** Under försvarsdepartementet, § 4, ha revisorerna föreslagit ett avskaffande av de till vissa personalkategorier nu utgående s. k. mässpenningarna (Del I, s. 20—31).

Jämlikt 7 § resereglementet för försvaret (TS A nr 24/1953) utgå särskilda *mässpenningar* för den personal som under sjötjänstgöring å fartyg eller båt med inmönstrad besättning bespisas i mäss. Mässpenningarna bestå dels av en rörlig del, motsvarande det för vederbörligt fartyg eller båt gällande penningvärdet av skeppsportion, dels av ett fast tillägg.

Efter att ha erinrat härom ha revisorerna redogjort för innebörden och tillämpningen av gällande bestämmelser angående mässordningen ombord samt vissa detaljföreskrifter rörande mässpenningarna, i samband varmed överlämnats vissa uppgifter rörande den förplägnadsstandard som kan hållas för manskapet genom nuvarande skeppsportionspris (s. 20—25). Revisorerna, som vidare omnämnt vissa andra vid sjötjänstgöring utgående tillägg såsom sjötillägg m. m., ha vidare framhållit att frågan om mässordningen ombord tidigare varit föremål för särskilt övervägande samt i samband härmed återgivit vissa av dem inhämtade upplysningar beträffande frågan om antalet kök vid flottans fartyg (s. 25—29). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Mathållningen ombord på flottans fartyg utmärkes av en vittgående uppdelning av förefintliga utspisningsanordningar på olika befälskategorier. Varje sådan personalgrupp har sålunda sin egen mäss, vilken betjänas av särskild personal och understundom även är utrustad med särskilt kök. I vissa fall har uppdelningen drivits så långt att vederbörande fartygschef håller eget bord, avskilt från officersmässen i övrigt. Mässen bildar en ekonomisk enhet, som har till huvuduppgift att svara för medlemmarnas dagliga förplägnad. För detta ändamål utgå statsmedel i form av s. k. mässpenningar, bestående av dels ett mot den vanliga skeppsportionen svarande penningvärde och dels ett fast tillägg. Av mässpenningarna föranledda kostnader, vilka bestridas från marinens mathållningsanslag, uppgingo under sistförflutna budgetår till närmare 2,2 miljoner kronor.

För ett tiotal år sedan var frågan om mässordningen ombord föremål för särskild utredning inom marinförvaltningen. På grundval av utredningens resultat fastställde Kungl. Maj:t sedermera vissa riktlinjer beträffande det antal kök å flottans fartyg som vid nybyggnad borde anordnas. Därmed avsågs att få till stånd en ökad koncentration av förplägnadstjänsten ombord. Sålunda skall som regel ett och samma fartyg innehålla högst två kök. Under senare år ha emellertid, såsom av de i det föregående lämnade uppgifterna framgår, vissa avsteg gjorts från denna allmänna regel. Även om detta på grund av föreliggande omständigheter må ha varit befogat, önska revisorerna likväl understryka angelägenheten av att de nyssberörda riktlinjerna beträffande antalet kök å flottans fartyg i görligaste mån efterföljas.

Marinförvaltningens ovannämnda utredning föranledde icke någon omläggning av själva mässindelningen ombord. Ehuru vissa förenklingar kunna synas motiverade, ha ej heller revisorerna funnit sig böra framlägga förslag till ändring härutinnan. Däremot vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida tillräckliga skäl föreligga för ett bibehållande av det system med särskilda mässpenningar som ligger till grund för bespisningen av befälspersonalen å flottans fartyg. Dessa mässpenningar äro konstruerade på sådant sätt, att vederbörande mäss därigenom beredes möjlighet att hålla en högre förplägnadsstandard än den vanliga skeppsportionen medger. Såvitt revisorerna på grundval av tillgängliga handlingar kunna bedöma, måste

emellertid skeppsportionen anses fylla alla rimliga anspråk i nu berörda avseende. Någon saklig anledning för kronan att ställa medel till förfogande för särskild kostförbättring utöver nämnda portion torde därför icke föreligga annat än i undantagsfall. Det sätt varpå mässpenningarna faktiskt disponeras ger även vid handen, att vederbörande personal själv synes anse behovet av en sådan portionsförstärkning i allmänhet vara ringa. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat utnyttjas sålunda det i mässpenningarna ingående fasta tillägget endast i begränsad omfattning — understundom inte alls — för att höja förplägnadsstandarden. Ifrågavarande tillägg användes i stället för andra ändamål eller kommer mässmedlemmarna till godo i form av överskott å mässrörelsen. Till följd härav ha mässpenningarna mer eller mindre fått karaktären av en skattefri inkomst vid sidan av den kontanta lönen.

I detta sammanhang må vidare beaktas, att under sjötjänstgöring nu avsedda personal jämväl äger uppbära s. k. sjötillägg. Denna särskilda löneförmån har motiverats huvudsakligen med hänsyn till dels det ökade ansvar och den skärpning i arbetsuppgifterna som åtfölja tjänsten ombord, dels den större bundenhet i tjänsten som sammanhänger med sjötjänstgöringens natur, dels ock de olägenheter av personlig och i någon mån även ekonomisk art som åsamkats personalen genom sjökommenderingen. Under sjötjänstgöring utgå vidare vissa andra tillägg, av vilka representationspenningarna här särskilt må nämnas. Genom dessa speciella löneförmåner kan vederbörande personal sägas komma i åtnjutande av ekonomisk kompensation för de avvikelser från den normala livsföringen som tjänsten ombord medför.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter anse revisorerna starka skäl tala för att de nuvarande mässpenningarna avskaffas och att i stället samtliga personalkategorier berättigas att under sjötjänstgöring utbetomma skeppsportion av för manskapet avsett slag. I samband med en dylik omläggning synes marinförvaltningen böra tillerkännas befogenhet att för speciella tillfällen, då den vanliga skeppsportionen icke anses vara tillfyllest för att möjliggöra önskvärd standard å mathållningen, besluta om erforderlig portionsförstärkning.

Utlåtanden ha avgivits av chefen för marinen, marinförvaltningen, försvarets civilförvaltning och statskontoret (Del II, s. 23—33).

Chefen för marinen samt *marinförvaltningen* ha i sina yttranden intagit en gentemot revisorernas förslag starkt avvisande hållning, medan *försvarets civilförvaltning* framhåller att ett ställningstagande till revisorernas förslag knappast kan komma i fråga annat än i samband med en principiell omprövning av såväl ifrågavarande som vissa andra traktamentsförmåner. *Statskontoret* slutligen anser en utredning om mässpenningarnas avskaffande erforderlig och föreslår att i avvaktan på en dylik utredning det i mässpenningarna ingående fasta tillägget reduceras till hälften.

Utskottet. De för viss personal inom marinen utgående mässpenningarna äro otvivelaktigt, såsom i remissutlåtandena framhållits, eu förmån av traktamentes natur och kunna följaktligen icke utan vidare jämföras med lönetillägg av olika slag. Vid en bedömning av frågan om det reella värdet av de samlade förmåner som under sjötjänstgöring tillkomma nyssnämnda

personal få emellertid enligt utskottets mening mässpenningarna icke utlämnas ur bilden. Utskottet vill samtidigt erinra om att chefen för marinen i underdånig skrivelse den 25 mars 1955 hemställt om en översyn av beräkningsgrunderna för sjötillägget i syfte att få till stånd en bättre kompensation för sjötjänstens olägenheter. Då de ekonomiska spörsmål som sammanhånga med sjötjänstgöringen sålunda redan bragts under Kungl. Maj:ts prövning, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

4:o) **Understöd åt privatflyget.** Under försvarsdepartementet, § 5, ha revisorerna förordat en snar omprövning av privatflygets ställning i statsbidragshänseende (Del I, s. 31—45).

Revisorerna, som först redogjort för de förhållanden och överväganden som föranlett statligt stöd till privatflyget, ha vidare redovisat kostnaderna för nämnda bidragsverksamhet samt omfattningen av den därmed bedrivna utbildningsverksamheten (s. 31—38). Vissa uppgifter, ägnade att belysa effekten i fråga om flygvapnets rekrytering m. m. av den sålunda bedrivna verksamheten, har också lämnats, varjämte berörts frågan om den statsunderstödda motorlösa privatflygningen (s. 38—43). Slutligen ha revisorerna gjort följande uttalande.

Alltsedan budgetåret 1943/44 finnes på riksstatens fjärde huvudtitel uppfört ett särskilt anslag för understöd åt privatflyget. Anslaget, som står till luftfartsstyrelsens förfogande, disponeras för den av Svenska aeroklubben bedrivna segel- och modellflygverksamheten enligt vissa av 1942 års flygutredning uppdragna och sedermera av riksdagen godkända riktlinjer. Anledningen till statens medverkan vid finansieringen av nyssnämnda verksamhet är den stora betydelse som privatflyget anses äga för det militära försvaret, speciellt då flygvapnet. Denna betydelse skulle främst ligga i att privatflyget skapar ett allmänt intresse för flygning över huvud taget, vilket indirekt kommer flygvapnet till nytta genom att dess rekryteringsmöjligheter förbättras. Genomgången segelflygutbildning skulle vidare avsevärt höja vederbörande elevers förmåga att tillgodogöra sig den grundläggande flygutbildningen vid krigsflygskolan i Ljungbyhed. Vid de överväganden som föregingo 1943 års riksdagsbeslut i frågan fästes även betydande vikt vid det motorlösa flygets tilltänkta roll såsom grundstomme i en kommande militär transportflygorganisation.

De förväntningar som i sist berörda avseende på sin tid knötos till privatflyget synas ha haft sin grund i vissa vid tiden för det nuvarande bidragssystemets tillkomst aktuella krigshändelser. Den flygtekniska utvecklingen har emellertid blivit en annan än man då räknade med, och någon transportflygorganisation av nyss antytt slag har därför aldrig inrättats. Det torde också numera vara en allmänt omfattad mening, att behov av speciella glid- och segelflygplan ej föreligger inom en modernt uppbyggd krigsmakt.

Det vill emellertid synas revisorerna, som om privatflygets militära värde även i andra än nu nämnda avseenden skulle ha överskattats. De av revisorerna i det föregående återgivna sifferuppgifterna utvisa sålunda, att antalet segelflygutbildade elever vid krigsflygskolan i stort sett befinner

sig i oavbrutet sjunkande. Särskilt belysande är läget i fråga om fältflygare med folkskolekompetens — d. v. s. den kategori vars flygintresse ansetts röna speciell påverkan av Svenska aeroklubbens verksamhet. Medan de segelflygutbildade elevernas andel av det totala antalet inryckande elever av denna kategori år 1946 uppgick till 55,1 procent, hade motsvarande siffra för år 1953 sjunkit till allenast 9,7 procent. För samtliga kategorier var den procentuella andelen 20,6 år 1951, 18,0 år 1952 och 12,5 år 1953. Det siffermaterial som ställts till revisorernas förfogande tyder sålunda närmast på att privatflyget skulle få allt mindre betydelse för flygvapnet såsom rekryteringsfrämjande faktor. Statsmakterna ha också vid flera tillfällen under senare år sett sig nödsakade att till relativt betydande kostnader pröva andra utvägar för att stimulera intresset för flygvapnet och därmed underlätta rekryteringen. I detta sammanhang bör jämväl uppmärksammas att Svenska aeroklubbens egen verksamhet, uttryckt i antalet erövrade diplom och certifikat, kännetecknats av en icke oväsentlig tillbakagång sedan det statliga bidragssystemets första år.

Vad härefter frågan om segelflygutbildningens betydelse ur gallringssynpunkt angår ger den i det föregående lämnade redogörelsen vid handen, att i genomsnitt 32,3 procent av krigsflygskolans segelflygutbildade elever utgallras, medan motsvarande procentsiffra för de icke segelflygutbildade eleverna är 57,9. Även om resultatet icke ter sig fullt så gynnsamt för de segelflygutbildades del som från både flygvapnets och aeroklubbens sida gjorts gällande, synas siffrorna onekligen tala för en viss standardskillnad. Med hänsyn till de små absoluta tal det här gäller få emellertid dessa siffror icke pressas för hårt. Man bör även hålla i minnet, att det i förevarande fall är fråga om grova genomsnittsvärden, omfattande fyra olika kategorier under en tioårsperiod. Vid en detaljanalys av siffrorna finner man sålunda, att bland de segelflygutbildade antalet utgallrade vissa år överstiger antalet godkända; i några fall är också procenttalet utgallrade bland de segelflygutbildade högre än motsvarande procenttal för de icke segelflygutbildade. En icke oväsentlig skillnad förefinnes vidare de olika kategorierna emellan utan att någon rimlig anledning härtill kan angivas. I den mån segelflygutbildade elever kunna uppvisa låga gallringssvärden synes det ej heller vara tillräckligt klarlagt, huruvida ett verkligt statistiskt samband föreligger i dessa fall, så att siffrorna icke endast äro ett uttryck för den omständigheten, att personer som på grund av naturlig fallenhet ha lätt att vinna anställning vid flygvapnet gärna dessförinnan förskaffa sig segelflygutbildning. Enligt revisorernas mening kunna därför icke alltför vittgående slutsatser dragas rörande möjligheterna att genom intensifierad segelflygutbildning nedbringa kostnaderna för krigsflygskoleutbildningen. De beräkningar som verkstälts inom flygstaben med anledning av statskontorets i det föregående omnämnda remissutlåtande ge också vid handen, att det förbättrade gallringsresultat som till äventyrs kan uppnås genom en anslagsförstärkning enligt luftfartysstyrelsens nu framförda förslag ingalunda står i rimlig proportion till kostnaderna.

Mot bakgrunden av ovan anförda omständigheter kan det enligt revisorernas mening starkt ifrågasättas, huruvida tillräcklig anledning föreligger för staten att längre bidra till finansieringen av segel- och modellflygverksamheten på sätt nu sker över ett på fjärde huvudtiteln uppfört anslag. Vid bedömningen av denna fråga bör icke minst uppmärksammas, att en hel rad utgiftsändamål trängas om utrymmet på försvarshuvudtiteln, vilka icke alla kunna tillgodoses. Det gäller därför att få till stånd en avvägning och detta icke endast mellan olika försvarsgrenar utan även mellan vad

som är väsentligt och mindre väsentligt inom varje försvarsgren. Det förefaller då naturligt, att medelsbehov av nu behandlade slag få träda i bakgrunden. Att förevarande anslag avföres från riksstatens fjärde huvudtitel behöver dock icke betyda, att staten helt undandraget segel- och modellflygverksamheten sitt stöd. I den mån denna verksamhet kan sägas vara av fostrande och karaktärdanande natur, bör nämligen densamma kunna påräkna att i konkurrens med andra likartade ändamål bliva delaktig av andra anslagsmedel, exempelvis sådana som nu finnas anvisade för ungdomens fritidsverksamhet eller friluftslivets främjande.

Revisorerna anse sålunda vägande skäl tala för att privatflygets ställning i statsbidragshänseende snarast göres till föremål för omprövning.

Utlåtanden ha avgivits av chefen för flygvapnet, luftfartsstyrelsen och statskontoret (Del II, s. 33—37).

Chefen för flygvapnet understryker vad som tidigare vid olika tillfällen sagts i fråga om privatflygets stora betydelse för flygvapnets rekryteringsarbete och föreslår att understöd även i fortsättningen lämnas i form av anslag under fjärde huvudtiteln. Även *luftfartsstyrelsen* uttalar som sin mening att anslaget till understöd åt privatflyget fortfarande bör utgå enligt nuvarande riktlinjer, medan *statskontoret* däremot i likhet med revisorerna anser att frågan snarast bör göras till föremål för omprövning.

Utskottet. De förklaringar som lämnats av vederbörande remissmyndigheter finner utskottet icke övertygande. Då emellertid vid den omdaning av försvaret som nu synes förestå jämväl förevarande spørsmål torde komma att upptagas till prövning, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

5:o) **Vissa för försvarsändamål inrättade fonder.** Under försvarsdepartementet, §§ 6—13, ha revisorerna föreslagit att följande fonder avvecklas, nämligen invalidhusfonden, beväringmanskapets invalid- och pensionsfond, förenade mötespassevolanskassornas fond, Norrbottens hästjägarskvadrons fond, arméns musikfond, lantförsvarets fonderade arrendemedel, fonden för en minstation till skyddande av inloppet till Gävle samt Palmqvistska fonden till Stockholms befästande (Del I, s. 45—71).

Beträffande *invalidhusfonden* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Sedan den vid 1812 års riksdag beslutade invalidinrättningen å Ulriksdal år 1847 blivit upplöst, sammanfördes de till inrättningen anslagna tillgångarna till en särskild kapitalfond, den s. k. invalidhusfonden, vilken ställdes under dåvarande krigskollegiets förvaltning. Huvudsyftet därmed var, såsom framgår av förenämnda kungl. brev den 18 december 1849, att möjliggöra för kronan att i händelse av krig utbetala de pensioner och understöd som då bleve erforderliga. Emellertid har fonden aldrig behövt tagas i anspråk för sitt egentliga ändamål utan i stället kommit att disponeras för att bestrida utgifter av i huvudsak samma karaktär som de från Vadstena krigsmanskassa utgående understöden. Under en lång följd av år har dessutom ett

icke obetydligt belopp av fondens medel regelbundet överförts till det numera å riksstatens tolfte huvudtitel uppförda förslagsanslaget till nämnda kassas verksamhet. Denna anordning har emellertid upphört i och med utgången av budgetåret 1944/45, vilket resulterat i att fonden sedan dess vuxit med ca 565 000 kronor och nu uppvisar en behållning av drygt 3,6 miljoner kronor.

Såsom redan statskontoret framhöll i sin förberörda skrivelse den 2 juni 1943 med utlåtande och förslag angående ämbetsverkets förvaltning underställda fonder m. m., har invalidhusfonden numera till följd av de genom utvecklingens gång ändrade förhållandena kommit att helt förlora sin ursprungliga betydelse. Uppenbart är också, att i dagens läge fondens tillgångar icke skulle förslå för att tillgodose det hjälpbehov, som komme att uppstå, därest vårt land indroges i en väpnad konflikt. Ur krigsberedskapssynpunkt föreligger därför icke något skäl att längre bibehålla denna fond. Det vill emellertid synas revisorerna, som om icke heller de ändamål, för vilka medel ur fonden nu tagas i anspråk, skulle vara av den art, att de ensamma kunde motivera dess fortbestånd. Den största utgiftsposten utgöres f. n. av de pensioner som enligt vissa i det föregående berörda regler tillerkännas innehavare av svärdstecknet och svärdsmedaljen. De belopp varmed dessa pensioner utgå — 45 respektive 15 kronor för år — äro dock så ringa, att de numera torde sakna praktisk ekonomisk betydelse för vederbörande mottagare. Det framstår därjämte såsom principiellt oriktigt att militär personal, vars pensionsfråga sedan länge varit löst på ett tidsenligt sätt, skall av statsmedel kunna utfå en extra pension av nu angivet slag. Enligt revisorernas mening böra därför i fortsättningen icke några nya svärdspensioner beviljas. De gratifikationerna som utgöra fondens andra mera betydande utgiftspost representera likaledes en numera helt föråldrad understödsform. Då emellertid utbetalningen av gratifikationerna, vilka enligt av vederbörande myndigheter tillämpade normer endast tillkomma förutvarande indelt manskap och icke längre utsträckas till nya understödstagare, av naturliga orsaker kommer att alldeles upphöra inom en icke alltför avlägsen framtid, torde några särskilda åtgärder för denna understödsforms avveckling icke vara av nöden.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter och under beaktande jämväl av de därmed förbundna administrativa olägenheterna finna revisorerna det icke vara motiverat att invalidhusfonden bibehålles för framtiden. Fonden synes därför böra avvecklas.

Vad beträffar formerna för denna avveckling torde här ånyo få bringas i erinran, att under ett 60-tal år medel regelmässigt tagits i anspråk från invalidhusfonden såsom bidrag till finansieringen av den på Vadstena krigsmanshuskassa ankommande understödsverksamheten. Anledningen till att denna anordning upphörde vid utgången av budgetåret 1944/45 var uppenbarligen, att Kungl. Maj:ts ansåg statskontorets merberörda förslag angående statens fondförvaltning först böra prövas, innan något ytterligare beslut om dispositionen av invalidhusfondens medel fattades. Ifrågavarande förslag har dock ännu ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Enligt revisorernas mening torde detta likväl icke behöva hindra, att den på förvarande område tidigare gällande ordningen nu återställes. Med hänsyn till vad tidigare sagts om fondens framtida bestånd synes en sådan återgång böra ges den vidgade innebörden, att från invalidhusfonden årligen överföres så stort belopp att de under vederbörande budgetår å förslagsanslaget till Vadstena krigsmanshuskassa redovisade utgifterna därigenom bliva täckta. Då dessa utgifter, ehuru i stadigt sjunkande, avsevärt överstiga fondens inkomster, skulle detta medföra att även själva fondkapitalet

komme att successivt förbrukas. I detta sammanhang må erinras om att den s. k. indelningsverkets besparingsfond kunnat avvecklas under budgetåret 1950/51, sedan fondens såväl avkastning som kapitaltillgångar under en följd av år tagits i anspråk för det med ovannämnda anslag förbundna ändamålet.

Såsom tidigare framhållits äro revisorerna av den uppfattningen, att några nya svärdspensioner icke böra beviljas. Redan utgående pensioner av detta slag böra dock självfallet bibehållas så länge vederbörande innehavare äro i livet. Det synes å andra sidan lämpligt att såväl ifrågavarande pensionskostnader som övriga av invalidhusfonden nu bestridda utgifter — vilka likaledes äro av övergående natur — i fortsättningen, sedan beslut fattats om fondens ianspråktagande för Vadstena krigsmanshuskassas behov, få belasta nämnda anslag. Fondens karaktär av avvecklingsfond skulle därmed starkare markeras samtidigt som en viss förenkling av det administrativa bestyret bleve möjlig. I sistberörda syfte kunde måhända även övervägas att överflytta utbetalningen av de till förutvarande manskap vid marinen nu utgående gratifikationerna från statskontoret till försvarets civilförvaltning.

Enligt revisorernas mening böra de ovan förordade åtgärderna kunna genomföras redan fr. o. m. nästkommande budgetår. Det av försvarets civilförvaltning för detta budgetår åskade anslaget till Vadstena krigsmanshuskassa å 650 000 kronor skulle därigenom kunna nedsättas till ett allenaformellt belopp av 100 kronor.

Beträffande *beväringmanskapets invalid- och pensionsfond* ha revisorererna gjort följande uttalande.

Beväringmanskapets invalid- och pensionsfond, vilken bildades jämlikt 1860 års kungörelse angående den allmänna beväringen, hade under en lång följd av år att ensam bära kostnaderna för viss militär personal tillerkänd skadeersättning. Efter tillkomsten av 1909 års militärsättningsförordning visade det sig emellertid nödvändigt att förstärka fonden genom årlig överföring av särskilda anslagsmedel. Detta hindrade dock icke att vid flera tillfällen under här avsedda period även själva fondkapitalet togs i anspråk för att täcka föreliggande utgiftsbehov. Numera tillämpas sedan budgetåret 1928/29 den ordningen, att hithörande kostnader bestridas från ett under fjärde huvudtiteln anvisat förslagsanslag, som tillgodoföres fondens årliga inkomster efter avdrag för vissa speciella livräntor. Medan inkomsterna starkt sjunkit sedan budgetåret 1928/29, har nyssnämnda riksstatsanslag vuxit från 1,3 till 15,0 miljoner kronor.

Den nu i korthet berörda utvecklingen visar klart, att beväringmanskapets invalid- och pensionsfond efter hand fått allt mindre betydelse. Fondens andel i finansieringen av här ifrågavarande kostnader, vilken ännu budgetåret 1928/29 utgjorde 21,3 procent, har således numera nedgått till allenast 0,8 procent. Möjligheten att tillgodose det utgiftsbehov som föranledes av bestämmelserna i gällande militärsättningsförordning är följaktligen praktiskt taget helt beroende av att anslagsmedel i erforderlig omfattning ställas till vederbörande myndighets förfogande. Med hänsyn härtill anse revisorererna det icke vara sakligt motiverat, att förevarande fond bibehålles för framtiden. Även ur rent formell synpunkt framstår det såsom mindre tillfredsställande att utgifter av nu avsett slag skola, om ock till obetydlig del, täckas av fondmedel.

Då revisorererna finna det angeläget, att det med fondförvaltningen förenade administrativa arbetet snarast lättas i sådana fall då vederbörande fond

icke längre täcker ett faktiskt behov, bör enligt revisorernas mening avvecklingen av beväringsskaps invalid- och pensionsfond ske på så sätt, att vid nästa budgetårsskifte förefintlig behållning i sin helhet tillgodoföres förberörda anslag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Ifrågavarande anslag skulle därmed kunna nedräknas för nästa budgetår med ca 4 miljoner kronor.

Såsom ovan framhållits utgå f. n. från beväringsskaps invalid- och pensionsfond vissa speciella livräntor. Dessa komma efter hand att upphöra. Intill så sker torde ifrågavarande kostnader, därest fonden på sätt ovan förordats avvecklas, lämpligen kunna bestridas antingen från nyssnämnda under fjärde huvudtiteln uppförda anslag eller ock från det under tolfte huvudtiteln uppförda anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Beträffande *förenade mötespassevolanskassornas fond* ha revisorerna gjort följande uttalande.

De tre kassor som år 1844 sammanfördes i förenade mötespassevolanskassornas fond hade ursprungligen bildats genom vissa besparingar, uppkomna å de avgifter som rust- och rothållarna haft att erlägga såsom ersättning för att kronan överlagit det indelta manskaps underhåll under möten. Med fondens tillkomst är sålunda icke förbundet något bestämt syfte. På grund av fondmedlens natur förutsattes dock i samband med mötespassevolansavgiftens avskaffande, att fonden skulle tagas i anspråk för att tillgodose behov som stode i samband med arméns vapenövningar. Så har likväl ej kommit att ske i någon större omfattning, även om fonden under första världskriget lämnade ett med hänsyn till sina resurser betydelsefullt bidrag till krigsberedskapens stärkande. Numera synes fonden helt ha fallit i glömska; några utgifter ha sålunda icke belastat densamma sedan budgetåret 1938/39. Till följd härav är fondbehållningen, som vid utgången av nämnda budgetår hade nedgått till ca 9 400 kronor, ånyo i stigande och uppgick per den 30 juni 1954 till ca 16 200 kronor.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att förenade mötespassevolanskassornas fond icke kan sägas motsvara något faktiskt behov. Revisorerna anse därför, att fonden snarast bör avvecklas. Med hänsyn till omständigheterna kring fondens uppkomst synes detta böra ske på så sätt, att kvarvarande behållning tillgodoföres arméns övningsanslag.

Beträffande *Norrbottens hästjägarskvadrons fond* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Tillkomsten av Norrbottens hästjägarskvadrons fond står i direkt samband med de förberedande åtgärder som vidtogos på 1820-talet i syfte att upprätta ett särskilt kavalleriförband i nämnda landsända. Då vakanssattes nämligen ett antal rotar vid dåvarande Västerbottens regemente, och avsikten var att de inflytande vakansavgifterna skulle användas för att bestrida kostnaderna för det planerade nya förbandet. Någon hästjägarskvadron uppsattes dock icke i Norrbotten, varför vakansavgifterna aldrig kommo att disponeras på avsett sätt. Av dem bildades i stället en fond, som sedermera tagits i anspråk för att täcka militära utgifter av växlande slag.

Redan 1903 års riksdagsrevisorer framhöllo, att fog syntes saknas för den förevarande fondens bibehållande och förökande, eftersom den icke vore avsedd till befrämjande av något visst ändamål. Även 1937 års revisorer gävo uttryck åt en liknande uppfattning. Fonden består dock alltjämt och har

under senare tid till och med undergått en kraftig stegring, eftersom den icke belastats med några utgifter sedan budgetåret 1923/24. Fondbehållningen uppgår sålunda per den 30 juni 1954 till ca 226 000 kronor, innebärande en tredubbling på 30 år.

Enligt revisorernas mening föreligger icke någon anledning att längre bibehålla förevarande fond. Den synes därför snarast möjligt böra avvecklas. Med hänsyn till omständigheterna kring dess tillkomst finna revisorerna det rimligt, att tillgångarna därvid tagas i anspråk för något försvarsändamål. Såsom ovan framhållits ha de utgifter som bestritts från fonden varit av växlande slag. Under 1800-talet synes fonden i huvudsak ha disponerats för att täcka kostnaderna för underhållet av vissa artilleriförband, avseende utgifter som numera belasta ett flertal olika anslag. Någon enhetlig, av utgifternas karaktär bestämd princip har ej heller sedermera följts vid dispositionen av fondmedlen. I fråga om sättet för fondens avveckling kunna därför olika möjligheter tänkas. En utväg är självfallet att tillgångarna tagas i anspråk för att tillgodose något aktuellt försvarsbehov inom Norrbotten. Därest en sådan lösning icke anses böra komma i fråga, ha revisorerna funnit vissa skäl tala för att fondkapitalet — på enahanda sätt som i annat sammanhang förordats beträffande förenade mötespassvolanskassornas fond — tillgodoföres arméns övningsanslag. Det för nästa budgetår äskade anslagsbeloppet skulle därigenom kunna nedräknas med, därest hänsyn togs till under innevarande budgetår upplöpande räntor, ca 250 000 kronor.

Beträffande *arméns musikfond* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Redan 1937 års riksdagsrevisorer påtalade det principiellt oriktiga däri, att arméns musikfond togs i anspråk för ändamål som normalt pläga tillgodoses genom medel, anvisade å särskilda riksstatsanslag. I den utredning angående statens fondförvaltning som sedermera enligt riksdagens önskan verkställdes av statskontoret föreslogs också, att fonden i fråga skulle avvecklas och att på densamma ankommande utgifter framdeles skulle täckas i sedvanlig ordning. Någon åtgärd med anledning härav har dock ännu ej vidtagits. Visserligen ha alltsedan budgetåret 1944/45 särskilda anslagsmedel årligen anvisats för anskaffning och underhåll av musikmateriel vid armén, men samtidigt har även fondavkastningen på traditionellt sätt disponerats för enahanda utgiftsändamål. Läget är sålunda f. n. det, att kostnaderna för armémusiken bestridas från två olika inkomstkällor, nämligen dels ett på riksstatens fjärde huvudtitel uppfört reservationsanslag och dels en vid sidan av statsbudgeten förefintlig diversemedelsfond. Motsvarande kostnader inom marinen och flygvapnet täckas däremot helt av anslagsmedel.

Ifrågavarande dualism, som strider mot numera allmänt tillämpade principer för den statliga finansförvaltningen, finna revisorerna vara mindre tillfredsställande. Beslut synes därför utan ytterligare dröjsmål böra fattas om avveckling av arméns musikfond.

I huvudsak tre utvägar stå därvid till buds. En möjlighet är sålunda att låta vederbörande post under arméns inventarieanslag bestrida samtliga kostnader för musikmaterielen och att sedan vid varje budgetårs utgång täcka dessa utgifter genom överföring av erforderliga fondmedel. Det asyftade målet skulle dock därigenom nås först efter avsevärd tid. En något snabbare förbrukning av fondkapitalet skulle ske, om fonden finge tagas i anspråk för att omföringsvis täcka jämväl marinens och flygvapnets kostnader för militärmusiken. Men även med en sådan anordning

skulle takten i avvecklingen bliva tämligen långsam. Det tredje alternativet däremot skulle medföra en omedelbar lösning av frågan. Detta alternativ innebär nämligen att fondbehållningen i sin helhet tillgodoföres arméns inventarieanslag, vilket borde vara möjligt redan under nästkommande budgetår. Nyssnämnda anslag skulle därigenom för detta budgetår kunna nedräknas med ca 1,3 miljoner kronor.

Med hänsyn till önskvärdheten av att det med fondförvaltningen sammanhängande administrativa bestyret snarast lättas ha revisorerna för sin del kommit till den uppfattningen, att det ovan angivna tredje alternativet för avveckling av arméns musikfond är att föredraga.

Beträffande *lantförsvarets fonderade arrendemedel* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Enligt de för lantförsvarets fonderade arrendemedel utfärdade bestämmelserna avses denna fond, vilken inrättades år 1926, skola disponeras för utlämnande av lån såväl till officers- och underofficerskårer vid arméns truppförband för uppförande av mässbyggnader m. m. som ock för vederbörande lägerkassors verksamhet. Fonden har emellertid i mycket ringa utsträckning tagits i anspråk för detta sitt ändamål. Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår sålunda, att från fonden utlämnats allenast sex lån, av vilka samtliga voro slutbetalade redan år 1943. I stället har fonden, utöver den skuldreglering som skedde genom anlitanande av fondens medel enligt beslut vid 1928 års riksdag, utnyttjats för att täcka kostnaderna dels för viss pension och dels för en under 1930-talet verkställd utvidgning av Skillinaryds skjutfält. Dessa utgifter ha sammanlagt varit så stora, att därigenom huvuddelen av fondkapitalet kommit att förbrukas. På senare tid har dock en viss återhämtning skett, beroende på att fonden icke pålagts några utgifter sedan budgetåret 1937/38. Den å fonden per den 30 juni 1954 redovisade behållningen uppgår till icke fullt 23 500 kronor.

Anledningen till att den från fonden bestridda låneverksamheten fått så blygsam omfattning torde vara den, att något egentligt lånebehov icke förefunnits. Såvitt nu kan bedömas torde man ej heller ha anledning att för framtiden räkna med någon låneverksamhet. Sålunda må bl. a. erinras om att kronan numera själv svarar för kostnaderna för uppförandet och i viss mån även inredandet av vederbörande mäss- och marketenteribyggnader. Av i det föregående återgivna uppgifter framgår vidare, att lägerkassorna vid arméns truppförband disponera över egna tillgångar av jämförelsevis betydande omfattning. Revisorerna kunna därför icke finna det vara motiverat, att förevarande fond bibehålles.

Såsom tidigare omnämnts leder fonden sitt ursprung från vissa från lantförsvarets fastigheter härrörande inkomster. Medel av detta slag redovisas numera å staten för försvarets fastighetsfond. Med hänsyn härtill anse revisorerna vägande skäl tala för att lantförsvarets fonderade arrendemedel avvecklas på så sätt, att fondbehållningen tillgodoföres den på inkomstsidan av nämnda stat uppförda titeln Diverse inkomster: Arméns delfond.

Beträffande *fonden för en minstation till skyddande av inloppet till Gävle* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Fonden för en minstation till skyddande av inloppet till Gävle leder sitt ursprung från det kontantbelopp av 20 000 kronor som Gävle stad enligt

en av 1892 års riksdag godkänd överenskommelse hade utgivit såsom vederlag för den från kronan förvärvade holmen Fredriksskans. Med fondens tillkomst åsyftades, såsom framgår av benämningen, att skapa finansiella förutsättningar för vidtagandet av vissa försvarsanstalter vid inloppet till Gävle hamn. Av skäl som torde sammanhånga med den marina stridsteknikens utveckling kom emellertid aldrig fonden att tagas i anspråk för avsett ändamål, vilket föranledde 1937 års riksdagsrevisorerna att ifrågasätta, huruvida icke densamma helt allmänt skulle kunna nyttiggöras för sjöförsvarets behov. Tillgångarna hade då vuxit till ett belopp av inmot 120 000 kronor.

Något beslut i den av revisorerna angivna riktningen fattades ej. I princip kom dock revisorernas önskemål att tillgodoses genom riksdagens år 1939 lämnade medgivande, att fonden finge tagas i anspråk för anskaffande av för Gävle stads försvar avsedd luftvärnsmateriel. Fondens syfte kan därmed sägas ha förverkligats, så långt detta med hänsyn till tidsomständigheterna varit möjligt. Den i det föregående lämnade redogörelsen ger också vid handen, att med 1939 års riksdagsbeslut avsågs ett totalt utnyttjande av ifrågakvarande fondmedel.

Vid utgången av vederbörande budgetår förefanns dock allttjämt en viss behållning å fonden, uppgående till ca 14 800 kronor. I sin år 1943 avgivna fondutredning föreslog statskontoret, att det å fonden kvarstående beloppet borde tagas i anspråk för statens räkning. Någon åtgärd i anledning av detta förslag har dock hittills icke vidtagits. Genom att fondmedlen förräntas i vanlig ordning har därför behållningen på nytt börjat växa och belöpte sig per den 30 juni 1954 till ett belopp av i runt tal 21 100 kronor.

Enligt revisorernas mening måste den fortsatta fondbildningen som här sker betecknas såsom helt meningslös. Revisorerna äro därför av den uppfattningen, att fonden för en minstation till skyddande av inloppet till Gävle snarast bör avvecklas och å fonden förefintlig behållning tagas i anspråk för statsverkets behov. Med hänsyn till den karaktär fonden numera erhållit synes detta lämpligast kunna ske på så sätt, att medlen i fråga tillgodoföras den på driftbudgeten uppförda inkomstiteln Övriga diverse inkomster.

Vad slutligen beträffar *Palmqvistska fonden till Stockholms befästande* ha revisorerna gjort följande uttalande.

Palmqvistska fonden till Stockholms befästande har uppstått genom en donation, som år 1866 överlämnades till statsverket. Fonden började emellertid tagas i anspråk för sitt ändamål först år 1902. Därefter har fonden tämligen regelbundet disponerats för att bestrida kostnaderna för olika fortifikatoriska arbeten och liknande. Under en lång följd av år voro dock dessa utgifter tämligen begränsade, vilket hade till följd att fondkapitalet undergick en kraftig tillväxt. Höjdpunkten nåddes under budgetåret 1932/33, vid vars utgång behållningen uppgick till närmare 864 000 kronor. Under den därpå följande åttaårsperioden belastades emellertid fonden så kraftigt, att vid utgången av budgetåret 1940/41 ett kapitalbelopp av allenast ca 9 600 kronor återstod.

Sedan sistnämnda budgetår har fonden icke pålagts några ytterligare utgifter. Behållningen är därför ånyo i stigande och belöpte sig per den 30 juni 1954 till ca 15 800 kronor.

Såsom statskontoret framhöll redan år 1943, torde någon svårighet icke förefinnas att utnyttja återstoden av fondmedlen för lämpligt försvarsfrämjande syfte i enlighet med i testamentet givna bestämmelser. Enligt

revisorernas mening bör också en sådan avveckling av fonden nu komma till stånd. Enklast synes detta kunna ske på så sätt att vid nästa budgetårsskifte kvarvarande behållning tillgodoföres den under investeringsstaten för försvarets fastighetsfond upptagna inkomstposten Övriga kapitalmedel.

Utlåtanden ha avgivits av *försvarets civilförvaltning, statskontoret, chefen för armén, arméintendenturförvaltningen och fortifikationsförvaltningen* (Del II, s. 37—51).

Statskontoret biträder revisorernas förslag att fonderna i fråga avvecklas men anser att avvecklingen bör ske successivt under en period av förslagsvis tre år samt har vidare en från revisorerna avvikande uppfattning i fråga om bokföringen av återstående medel.

Övriga remissinstanser tillstyrka i stort sett revisorernas förslag, dock att försvarets civilförvaltning anser att invalidhusfonden bör bibehållas.

Utskottet. Den av revisorerna verkställda undersökningen synes klart utvisa, att något faktiskt behov av förevarande fonder icke längre är för handen. I likhet med revisorerna och flertalet remissmyndigheter hyser utskottet därför den åsikten att fonderna i fråga böra avvecklas.

Beträffande sättet för avvecklingen ha revisorerna föreslagit, att på något undantag när fondmedlen skola tillgodoföras de anslag som numera närmast ha att svara för de på respektive fonder ursprungligen ankommande utgiftsändamålen, vilket förutsatts kunna ske redan under nästa budgetår. Statskontoret har för sin del funnit lämpligare, att fondbehållningarna enhetligt redovisas på en särskild post under inkomsttiteln Diverse inkomster, varjämte ämbetsverket understrukit angelägenheten av att tiden för fondernas likvidering icke alltför snävt begränsas. Enligt utskottets mening bör förevarande spörsmål bedömas uteslutande ur rent praktiska synpunkter. Med hänsyn härtill synes det utskottet vara mest ändamålsenligt, att åt Kungl. Maj:t uppdrages att fatta beslut rörande själva formerna för fondavvecklingen. Utskottet utgår därvid från att denna avveckling snarast skall kunna påbörjas.

Vad slutligen angår den av försvarets civilförvaltning särskilt berörda frågan om de s. k. svärdspensionerna vill utskottet framhålla, att utskottet delar revisorernas uppfattning att dylika pensioner icke framdeles böra beviljas.

Under återopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordras för en avveckling av förevarande fonder snarast möjligt.

6:o) **Garnisonsskolans i Landskrona fond.** Under försvarsdepartementet, § 14, ha revisorerna förordat en avveckling av garnisonsskolans i Landskrona fond (Del I, s. 71—73).

Förevarande fond leder sitt ursprung från en summa av något över 4 000 riksdaler riksgäldssedlar, som på sin tid insamlades till en soldatbarnhemsinrättning i Landskrona. I det reglemente som av Kungl. Maj:t den 28 mars 1805 fastställdes för inrättningen föreskrev bl. a., att årliga räntan av de insamlade medlen skulle användas till undervisning, underhåll och kläder åt de till stadens garnison hörande underofficerarnas och soldaternas barn.

Efter att ha erinrat härom samt om fondens förvaltning och nuvarande storlek ha revisorerna gjort följande uttalande.

Tillkomsten av förevarande fond står, såsom redan av namnet framgår, i direkt samband med Landskronas tidigare ställning såsom garnisonsstad. Sedan åtskilliga år tillbaka äro emellertid icke några trupper förlagda till nämnda stad, varför fonden numera icke kan utnyttjas för sitt ursprungliga syfte.

Enligt revisorernas mening ger detta förhållande anledning till omprövning av frågan om fondens framtida bestånd. Därvid bör ihågkommas, att staten efter hand påtagit sig allt större kostnader för den allmänna folkundervisningen, avseende jämväl skolsociala åtgärder av olika slag. Även i andra avseenden har den moderna socialpolitiken tagit sikte på att förbättra barnfamiljernas ställning. Det ändamål för vilket förevarande fond, bortsett från dess lokala begränsning, ursprungligen avsetts tillgodoses också numera till icke oväsentlig del genom statens försorg. Revisorerna kunna heller icke finna att staten har någon egentlig anledning att, på sätt f. n. sker, pålägga sig det med fondens förvaltning sammanhängande bestyret, i syfte allenast att barn till viss i Landskrona boende militär personal skola tillförsäkras speciella förmåner.

Vad ovan anförts rörande de ändrade förutsättningarna för fondmedlens disposition synes revisorerna närmast tala för att staten bör kunna fritt förfoga över ifrågavarande medel. Skulle detta efter närmare prövning visa sig vara fallet, torde fonden snarast böra avvecklas och dess tillgångar tillgodoföras den på driftbudgeten uppförda inkomstiteln Övriga diverse inkomster. Anses staten däremot icke äga nämnda befogenhet, finna revisorerna lämpligt att fonden överlämnas till exempelvis Landskrona stad.

Utlåtanden ha avgivits av justitiekanslersämbetet, försvarets civilförvaltning, statskontoret och skolöverstyrelsen (Del II, s. 51—55).

Såväl *statskontoret* som *skolöverstyrelsen* förorda att fonden överföres till Landskrona stad, medan *försvarets civilförvaltning* anser, att fondmedlen även i fortsättningen böra tillgodokomma barn efter militärpersoner och sålunda icke få den användning därutöver, som statskontorets förslag skulle föranleda. *Justitiekanslersämbetet* slutligen anser sig icke kunna tillstyrka att fonden avvecklas och dess tillgångar tillgodoföras statskassan. Skulle emellertid under remissbehandlingen eller eljest framkomma godtagbara skäl för att det ur praktiska eller andra synpunkter är lämpligare att förvaltningen överflyttas till kommunal myndighet i Landskrona, säger sig justitiekanslersämbetet icke vilja motsätta sig bifall till revisorernas i andra hand gjorda hemställan, varvid avkastningen av fonden anses böra komma till användning för de i kungl. brevet den 6 oktober 1928 angivna ändamålen

eller, därest så icke kan ske, ansökan om ändrad användning anses böra göras.

Utskottet. Såvitt av remissyttrandena framgår saknar staten befogenhet att fritt disponera över förevarande fondmedel. Anledning synes å andra sidan icke föreligga för staten att, på sätt för närvarande sker, påtaga sig det med fondens förvaltning sammanhängande bestyret. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka revisorernas alternativt framförda och av flertalet remissmyndigheter biträdde förslag att fonden överlämnas till Landskrona stad.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må medgiva att förevarande fond överlämnas till Landskrona stad.

7:o) **Icke fastställda faderskap till barn utom äktenskap.** Under socialdepartementet, § 15, ha revisorerna framhållit angelägenheten av en effektiviserad handläggning av faderskapsärendena (Del I, s. 74—79).

Revisorerna, som inledningsvis redogjort för gällande bestämmelser rörande fastställande av faderskap till barn utom äktenskap, ha vidare lämnat vissa statistiska uppgifter rörande antalet under senare år i skilda delar av landet födda barn utom äktenskap samt antalet fall där fastställelse av faderskap ej skett (s. 74 och 75). De vid särskilda undersökningar konstaterade främsta anledningarna till att dylik fastställelse ej kommit till stånd ha även redovisats, varjämte uppgifter lämnats rörande storleken av under senare år utbetalade speciella barnbidrag till sådana barn vars fäder ej äro kända (s. 75 och 76). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Särskilda barnbidrag kunna numera utgå till utomäktenskapliga barn, som uppnått tre års ålder och vilkas fäder äro okända. Denna bidragsform torde hittills, i varje fall på vissa håll i landet, vara mindre känd, men allteftersom kunskapen härom ökas, är det sannolikt, att statens utgifter för detta ändamål komma att stiga. Granskar man antalet barn, för vilka anteckning om faderskapet i kyrkoböckerna saknas, bör emellertid beaktas, att det förhållandet att anteckning om fader ej finnes införd i och för sig ej behöver betyda, att barnets fader är okänd. De barn, vilkas börd ej fastställts och som således äro berättigade till nämnda bidrag, torde dock vara långt flera än vad de officiella siffrorna om antalet barnavårdsmannaskap ge vid handen. Av både ekonomiska och familjesociala skäl är det fördenskull angeläget, att sådana åtgärder vidtagas, att redan uppkomna brister på detta område i möjligaste mån kunna elimineras och att faderskapsärendena för framtiden handläggas mera effektivt än hittills.

Revisorerna äro visserligen medvetna om att det allmänna i icke obetydlig omfattning torde få vidkännas kostnader för ifrågavarande barn, i form av bidragsförskott, även om börden fastställes i större utsträckning än vad nu sker. Men redan möjligheten att kunna göra gällande faderns underhållsskyldighet i den ordning föräldrabalken anvisar är enligt revisorernas mening tillräcklig anledning för att söka åstadkomma en bättre ordning i förevarande avseenden.

Vad angår de åtgärder, som böra vidtagas i syfte att råda bot på förefintliga brister, ha revisorerna inhämtat, att socialstyrelsen har för avsikt att verka för att även i andra delar av landet liknande utredningar som de i Malmöhus län skola komma till stånd. Revisorerna vilja understryka önskvärdheten av att dessa snarast möjligt slutföras.

Då det gäller att för framtiden skärpa ansträngningarna för att få faderskapen fastställda är det av stor betydelse, att barnavårdsnämnderna med största möjliga omsorg utse barnavårdsmän. Uppdraget bör icke anförtros annan person än den som anses särskilt lämplig härför. Ytterst är det emellertid barnavårdsnämnderna som ha ansvaret för stödet åt den ogifta modern. Framhållas må även att statens socialvårdskonsulenter genom sin tillsynsverksamhet böra vaka över att barnavårdsnämnderna och barnavårdsmännen handha dessa ärenden på sådant sätt, att både barnens och samhällets intressen tillvaratas. Konsulenternas arbete härvidlag skulle kunna effektiviseras, om pastor ålades att en gång årligen till vederbörande konsulent rapportera de barn, för vilka det saknas anteckning i födelse- och dopboken om fader. Härigenom skulle alla dylika barn bli kända, och undersökning om anledning till att uppgift om barnens börd saknas skulle kunna verkställas. Erinras må att föredragande departementschefen vid anmälan av propositionen om ändring av lagen om de särskilda barnbidragen uttalade angelägenheten av en skärpt tillsynsverksamhet.

Enligt vad revisorerna ha sig bekant, ha barnavårdsnämnderna i Malmöhus län av socialvårdskonsulenten rekommenderats att varje år tillsammans med vederbörande pastor kontrollera att i födelse- och dopboken under nästföregående år införda utomäktenskapliga barn äro upptagna i barnavårdsnämndens förteckning över barnavårdsmannaskap. Denna kollationering, som företages per telefon och som ej är särskilt betungande, har visat sig vara ur olika synpunkter värdefull, och den bör därför göras obligatorisk. Vidare synes barnavårdsmännen böra åläggas att inför barnavårdsnämnden med av pastor utfärdat intyg styrka, att anmälan gjorts till vederbörande pastorsämbete om faderskapet för utomäktenskapligt barn samt i förekommande fall barnets egenskap av trolovningsbarn m. m. Dylika intyg, som enligt vad revisorerna inhämtat redan användas på vissa håll i landet, skulle kunna bidra till att underlätta barnavårdsnämndernas tillsyn över barnavårdsmännen.

Icke så få mödrar äro obenägna att lämna sådana uppgifter, som kunna bidra till att identifiera fadern till deras barn. Detta torde bl. a. sammanhänga med att sekretessbestämmelserna rörande barnavårdsnämndernas verksamhet, särskilt på mindre orter, icke alltid torde iakttagas. Därest det vore möjligt att få till stånd en bättre ordning härutinnan, synes det icke uteslutet, att mödrarna i större utsträckning än vad nu är fallet skulle vilja medverka till att få faderskapet fastställt.

Som tidigare framhållits bero de mindre tillfredsställande förhållandena i detta hänseende till en del på brister i kyrkobokföringen. Med anledning härav vilja revisorerna erinra, att särskilda befattningar som kyrkobokföringsinspektörer finnas inrättade. Dessa befattningshavare synas böra ägna särskild uppmärksamhet åt att de bestämmelser, som i detta avseende reglera de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning, noggrant iakttagas. Även om de barn, för vilka anteckning i kyrkoböckerna om fader saknas men för vilka faderskapet fastställts, med hänsyn till innehållet i lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn äro uteslagna från sådana bidrag, är det av bl. a. familjesociala skäl påkallat, att kyrkobokföringen skötes omsorgsfullt. Därtill kommer att uraktlåtenheten

att anteckna faderskap kan medföra rättsförluster för barnet, t. ex. vid arvsskiften.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finna revisorerna angeläget, att faderskapsärendena för framtiden handläggas mera effektivt, därvid vad i det föregående anförts torde kunna tjäna till ledning, då det gäller att åstadkomma en bättre ordning på detta område. Men även andra åtgärder än de här skisserade — t. ex. ett intensifierat samarbete mellan pensionsstyrelsen, som handlägger ärenden rörande särskilda barnbidrag, och socialstyrelsen — torde böra övervägas.

Utlåtanden ha avgivits av *socialstyrelsen*, *pensionsstyrelsen*, *statskontoret* och *statistiska centralbyrån*, som i frågan inhämtat yttranden från *kyrko-bokföringsinspektörerna* (Del II, s. 55—68). Samtliga remissmyndigheter förklara sig dela revisorernas uppfattning att de rådande förhållandena på detta område äro otillfredsställande och att rättelse bör eftersträvas.

Utskottet. De förslag som revisorerna framlagt i syfte att få en effektivisering av faderskapsärendenas handläggning till stånd ha i stort sett biträttts av vederbörande remissmyndigheter. Både socialstyrelsen och pensionsstyrelsen ha därvid förklarat sig skola ytterligare utveckla det samarbete i hithörande frågor som redan sker dem emellan. Med hänsyn härtill och då utskottet förutsätter, att de båda styrelserna även i övrigt komma att taga de initiativ som må erfordras för att på nu avsedda område uppnå en mera tillfredsställande ordning, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmäla.

8:o) **Iakttagelser i fråga om arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet.** Under socialdepartementet, § 16, ha revisorerna föreslagit att arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet i fortsättningen redovisas över en särskild förrådsfond (Del I, s. 79—102).

Utskottet. I denna fråga har utskottet yttrat sig under punkten 55 i sitt av riksdagen numera godkända utlåtande nr 5, varom utskottet velat här
erinra.

9:o) **Viss befrielse från hamnavgift i fiskehamnar.** Under kommunikationsdepartementet, § 18, ha revisorerna förordat en omprövning av befrielsen från hamnavgift i fiskehamnar för vissa båtar (Del I, s. 109—112).

Efter en redogörelse för tillkomsten och innebörden av den befrielse från dylika avgifter som f. n. åtnjutes för båtar tillhörande vissa s. k. privilegierade segel- och båtsällskap ha revisorerna lämnat vissa uppgifter rörande tillämpningen av reglerna i skilda hamnar samt rörande fiskehamnarnas ekonomi (s. 110—112). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Enligt gällande bestämmelser åtnjuta sådana lustfartyg, som tillhöra vissa angivna s. k. privilegierade segel- och båtsällskap, befrielse från sjöfartsav-

gifter vid angörandet av rikets hamnar. Förmånen, som ursprungligen grundar sig på ett medgivande av år 1860 och alltsedan dess bibehållits i hamntaxorna, har efter hand utvidgats till ett stort antal sammanslutningar.

Revisorerna ha undersökt verkningarna av ifrågavarande privilegium såvitt gäller statens och statsunderstödda fiskehamnar. Uppgifter som inhämtats från ett antal sådana hamnar synas utvisa, att befrielse från hamnavgifter för nöjesbåtar tillämpas på ett högst varierande sätt och på många håll utan överensstämmelse med gällande bestämmelser. I en mängd fiskehamnar synes även trafiken av s. k. lustfartyg under vissa tider av året vara stor, stundom så livlig att den orsakar olägenheter för fiskenäringen.

Det synes revisorerna kunna ifrågasättas, om tillräcklig anledning finnes att i fiskehamnarna alltjämt behålla en förmån av detta slag. Avgiftsbefrielsen blir till sina verkningar ojämn, eftersom den är beroende av anslutning till ett privilegierat sällskap; avgift får däremot erläggas för andra lustfartyg som icke tillhöra sådant sällskap, likaså skall avgift erläggas av fiskare såväl för fiskebåtar som för nöjesbåtar. Att märka är även, att inkomsterna vid fiskehamnarna sedan åtskilliga år icke på långt när förslagit till täckande av utgifterna.

Revisorerna vilja föreslå att ifrågavarande avgiftsbefrielse upptages till omprövning. Med hänsyn till att hamnavgifterna för nöjesbåtar enligt gällande taxor äro synnerligen låga, synes det motiverat att därvid upptaga även frågan om en lämplig avpassning av avgifternas belopp.

Utlåtanden ha avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kommerskollegiet, Västkustfiskarnas centralförbund, Svenska sydkustfiskarnas centralförbund, Svenska seglarförbundet, Svenska kryssarklubben* samt *Sveriges motorbåts union och Kungl. motorbåtklubben* (Del II, s. 78—90).

De två förstnämnda myndigheterna samt Västkustfiskarnas centralförbund och Svenska sydkustfiskarnas centralförbund ha väsentligen förklarat sig dela revisorernas uppfattning, medan övriga remissinstanser avstyrka revisorernas förslag.

Utskottet. Inledningsvis torde få erinras om att Kungl. Maj:t, med anledning av vad utskottet under punkten 14 i sitt av fjolårets riksdag godkända utlåtande nr 6 hemställt, uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utreda frågan om underhållet av sådana fiskehamnar som uppförts med anlitande av bidragsmedel från anslaget till byggande av fiskehamnar. Enligt utskottets mening bör vid denna utredning jämväl den i förevarande sammanhang aktualiserade frågan upptagas till övervägande. Då emellertid en individuell avgiftsbeläggning av de av revisorerna åsyftade nöjesbåtarna synes ägnad att ingiva vissa betänkligheter ur både principiell och framför allt praktisk synpunkt, torde därvid närmast böra prövas om icke vederbörande huvudmän kunde genom en kollektiv överföring av automobilskattemedel ekonomiskt gottgöras för de tjänster båtägarna åtnjuta i fiskehamnarna.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

10:o) **Vissa mark- och förlägningsfrågor.** Under kommunikationsdepartementet, § 19, ha revisorerna föreslagit att en statens marknämnd snarast tillsättes (Del I, s. 112—145).

Efter att inledningsvis ha erinrat om ett av Kungl. Maj:t för 1947 års riksdag framlagt förslag till ny byggnadslagstiftning ha revisorerna lämnat en redogörelse för vissa av dem gjorda undersökningar på vad sätt statens markinnehav kan ha påverkat uppläggnings- och lösningen av planfrågorna i ett antal städer (s. 112—130). Vidare ha revisorerna återgivit av dem inhämtade uppgifter rörande planerade, påbörjade eller färdigställda investeringsarbeten vid vissa militära förband samt i samband därmed erinrat om den år 1954 inrättade försvarets fastighetsnämnd och dess uppgifter, varjämte försvarets behov av mark för utbildningsändamål berörts (s. 130—137). Revisorerna ha slutligen erinrat om den av 1941 års riksdagsrevisorer upptagna frågan om förvaltningen av viss kronans och därmed jämförbar mark samt om tillkomsten av djurgårdsnämnden (s. 138—140).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Genom 1947 års byggnadslag kan staten sägas ha påtagit sig ett särskilt ansvar för att bebyggelseplaneringen inom städer och andra tätorter sker efter rationella principer. Enligt lagen skall också vid planläggningen på ett helt annat sätt än tidigare hänsyn tagas till bl. a. samhällsekonomiska och allmänt sociala synpunkter. En genomgående grundtanke är att för bebyggelse lämpad mark icke bör få utnyttjas på sådant sätt, att därigenom uppkomma sociala missförhållanden och onödiga kostnader för det allmänna. I sistnämnda hänseende avses lagen skola hindra, att bebyggelsen genom mindre ändamålsenlig spridning och utformning i övrigt verkar fördyrande på gemensamhetsanläggningar av olika slag, såsom vatten- och avloppsledningar, gator, trafikmedel m. m. De bestämmelser genom vilka i enlighet med lagens syfte bebyggelsen regleras ha i betydande omfattning karaktären av inskränkningar i den enskildes dispositionsrätt till marken. Uppenbart är emellertid att i princip icke andra synpunkter böra anläggas på frågan om den i statens ägo befintliga markens utnyttjande än på frågan om exploateringen av privatägd mark.

Redan 1941 års riksdagsrevisorer uttalade farhågor för att statens markinnehav i vissa städer och stadslänkande samhällen kunde komma att ur bebyggelsesynpunkt skapa allvarliga olägenheter. Den av årets revisorer verkställda undersökningen, för vilken en redogörelse lämnats i det föregående, utvisar klart att dessa farhågor icke voro överdrivna. I många fall har läget på grund av den snabba befolkningstillväxten tvärtom utvecklat därhän, att de uppkomna svårigheterna icke utan särskilda åtgärder kunna bemästras. Såsom exempel på vilka proportioner frågan understundom tagit må här hänvisas till förhållandena i Uppsala. Två tredjedelar av den inom nämnda stad befintliga marken innehas sålunda av olika statliga myndigheter eller därmed jämförliga institutioner, medan den återstående tredjedelen redan är bebyggd till ungefär hälften. Den statsägda marken, vilken omfattar de för nybebyggelse mest lämpade områdena, ligger som ett mäktigt bälte kring stadskärnan och förhindrar stadens naturliga utveckling. För att kunna tillgodose det växande bostadsbehovet har bebyggelsen därför nödgats söka sig till områden, vilka med hänsyn till belägenhet, grundförhållanden, ledningsnät m. m. erbjuda mindre gynnsamma

exploateringsmöjligheter. I princip samma problem föreligger i en rad andra städer, såsom Göteborg, Västerås, Linköping, Karlstad, Umeå och Östersund. Problemet torde emellertid icke inskränka sig till just de nu nämnda orterna utan i högre eller lägre grad äga aktualitet även för åtskilliga städer och stadsliknande samhällen som icke särskilt berörts av den undersökning revisorerna verkställt. Härvidlag må exempelvis erinras om förhållandena inom Stor-Stockholms bebyggelseområde. I detta sammanhang bör jämväl uppmärksammas, att genom bullerstörningarna från flygplan och flyganläggningar skapats ytterligare svårigheter av nu angivet slag, vilka torde komma att öka allteftersom reaktionsdriften vinner ytterligare insteg inom flyget.

Förevarande spörsmål måste otvivelaktigt lösas på något sätt, därest icke tätbebyggelsen i vissa fall skall komma att utformas på ett sätt som klart står i strid med de grundläggande principerna i 1947 års byggnadslag. Även om det rent kommunala ansvaret härvidlag icke får undanskymmas, är det å andra sidan uppenbart att en tillfredsställande lösning icke gärna kan ernås utan statens positiva medverkan. Såsom tidigare framhållits kan efter tillkomsten av nyssnämnda lag en ändamålsenlig samhällsplanering anses vara ett direkt statsintresse; det förefaller då naturligt att staten, om den genom sitt eget markinnehav förhindrar en rationell utbyggnad, i gör-ligaste mån avstår sådan mark. Med hänsyn till omfattningen av de anslagsmedel som numera disponeras för bostadsändamål synes det jämväl ur rent statsfinansiell synpunkt vara till fördel, om produktionen av bostäder förlägges till områden, så belägna och beskaffade att eljest ofrånkomliga merkostnader kunna undvikas. Vidare må beaktas, såsom ock av den tidigare redogörelsen framgår, att planer föreligga på mer eller mindre omfattande investeringar vid åtskilliga av de statliga institutioner, vilkas markinnehav utgör ett hinder för en naturlig bebyggelseutveckling. Detta gäller särskilt militära etablissemang och övningsfält. Även om dessa anläggningar fortfarande under ett antal år skulle kunna användas för sitt syfte, får icke det framtidsperspektivet lämnas ur sikte, att anläggningarna så småningom kunna bli praktiskt taget helt obrukbara på grund av den fortsatta samhällsbyggnaden. Åtskilliga förband ställas f. ö. redan nu genom den växande civila bebyggelsen inför stora svårigheter att på ett effektivt sätt bedriva utbildning och övningar. Här föreligger sålunda en stor fara för felinvesteringar, vilka för staten måste bli finansiellt betungande samtidigt som de innebära en misshushållning med samhällets reala resurser.

Med det nu sagda avse revisorerna självfallet icke, att staten utan vederlag skall avhända sig den mark som vederbörande kommuner kunna vara i behov av. Även om staten sålunda icke bör försättas i principiellt sämre ställning än varje annan markägare, synes likväl staten med hänsyn till i det föregående berörda omständigheter böra visa en särskild vilja att söka nå fram till en jämväl ur bebyggelsesynpunkt godtagbar lösning av förevarande spörsmål. Det gäller härvidlag en stundom mycket svår avvägning mellan å ena sidan statens kortsiktiga intresse såsom markägare och å andra sidan statens långsiktiga intresse såsom värnare och befrämjare av vissa allmänna samhällsvärden. Uppgörelser i nu avsedda frågor torde därför icke kunna komma till stånd utan omsorgsfull prövning och utredning i varje särskilt fall. Vid det ingående studium revisorerna ägnat denna fråga ha revisorerna också redan tidigt bibragts den uppfattningen, att för nyssnämnda uppgift erfordras ett statligt specialorgan, utrustat med vederbörlig kompetens och sakkunskap.

Såsom ovan angivits har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1954 tillsatts en särskild försvarets fastighetsnämnd. Tillkomsten av denna nämnd har närmast föranletts av en önskan att få till stånd en instans för behandling av frågan om det växande behovet av mark för försvarets räkning. Även andra spörsmål skola emellertid upptagas till övervägande av nämnden. Sålunda har av föredragande departementschefen bl. a. erinrats om förhandenvaron av åtskilliga förlägningsfrågor, vilka borde prövas med hänsyn till från kommunalt håll framställda önskemål om disposition av försvaret tillhörig mark. Det behov av ett specialorgan på förevarande område som revisorerna funnit föreligga kan därför i viss mån sägas ha tillgodosetts genom Kungl. Maj:ts nyssberörda beslut.

Enligt revisorernas mening kan det emellertid ifrågasättas, huruvida icke den nyinrättade nämnden fått ett alltför begränsat arbetsfält, då den såsom namnet anger har att taga befattning enbart med försvarets hithörande fastighetsfrågor. Visserligen disponera de militära förbanden en mycket betydande del av den statliga mark som utgör ett hinder för vissa samhällens naturliga utveckling. Likväl kvarstår det faktum att i förevarande avseende hänsyn måste tagas till även andra statsinstitutioners markinnehav, något som klart framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen. I Uppsala, för att ånyo nämna denna stad såsom exempel, förvaltas sålunda den statliga marken av ett tiotal olika myndigheter. En tillfredsställande lösning av frågan kan därför icke komma till stånd, om icke all statlig mark av nu avsett slag inbegripes i de reglerande överenskommelser som må komma att träffas med vederbörande kommuner. I och för sig behöver detta självfallet icke utesluta, att en och samma kommun ingår särskild delöverenskommelse med varje ifrågakommande statsmyndighet. Av många skäl synes emellertid en samlad lösning böra eftersträvas, icke minst med hänsyn till de merkostnader och den tidsspillan som den nuvarande splittringen av de statliga markfrågorna på olika myndigheter vållar. Önskvärt är även att enhetliga bedömningsnormer komma till tillämpning på förevarande område.

I detta sammanhang må vidare uppmärksammas, att det för försvarets fastighetsnämnd icke är någon huvuduppgift att söka få till stånd ur plansynpunkt riktiga lösningar av de svävande markfrågorna. Den undersökning revisorerna verkställt i ämnet utvisar emellertid, att detta för vissa städer är ett direkt livsintresse. Därav följer, att problemet i dessa fall måste angripas ur vidare synpunkter än de för nämndens verksamhet vägledande. Ett villkor härför är i sin tur, att vid de organisationsförändringar inom försvarsmakten som kunna förväntas inom den närmaste framtiden frågan om de militära förbandens förläggning bedömes jämväl ur synpunkten av vederbörande kommuns behov av mark för den växande bebyggelsen. De riktlinjer härutinnan som nyligen framlagts av försvarsledningen präglas dock ej i någon högre grad av denna synpunkt. Visserligen synes hänsynen till de ifrågavarande städernas utveckling ha haft viss betydelse för förslaget om I 8:s och A 2:s ersättande med signalförband, men detta förslag torde närmast, såvitt nu är i fråga, ha föranletts av en strävan att söka undvika de ytterligare markförvärv som eljest skulle ha blivit nödvändiga. Av den militära mark som enligt arméchefens bedömande kan avstås vid föreslagen omorganisation av armén äger endast det av Lv 6 nu disponerade kasernetablissemant jämte tillhörande övningsfält egentligt intresse i förevarande sammanhang. I flera fall förordas rent av en utbyggnad av sådana förband som utgöra allvarliga hinder för en rationell bebyggelseplanering.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter ha revisorerna kommit

till den uppfattningen, att för regleringen av hithörande frågor lämpligen bör inrättas ett samtliga statliga förvaltningsgrenar omspännande organ, förslagsvis kallat statens marknämnd. Huvuduppgiften för denna nämnd bör vara att i varje särskilt fall söka nå fram till en totaluppställning med vederbörande kommun under tillbörligt beaktande av såväl statens ekonomiska intressen i dess egenskap av markägare som kravet på rationell byggelseplanering. Självfallet måste därvid i erforderlig mån hänsyn tagas till även statens eget behov av mark för administrativa ändamål. I överensstämmelse med nu angivna uppgift bör marknämnden sålunda huvudsakligen vara ett utredande, förhandlande och förslagsställande organ. Detta innebär bl. a. att själva förvaltningen av statens mark fortfarande bör tillkomma vederbörande fackmyndighet, med vilken självfallet erforderlig kontakt i hithörande frågor måste hållas. Däremot synes marknämnden böra träda i den förberörda militära fastighetsnämndens ställe, i allt fall såvitt fråga är om dispositionen av kronan nu tillhörig mark för bostadsbebyggelse eller annat civilt ändamål. Lämpligt torde även vara att marknämnden övertager de på djurgårdsnämnden ankommande göromålen; dock bör densamma icke bedriva någon exploateringsverksamhet. För att enhetliga principer skola komma till tillämpning på förevarande område synes marknämnden därjämte böra anförtros de arbetsuppgifter som nu åvila kammarkollegiet i samband med försäljningen av ecklesiastisk jord för tätortsbebyggelse. Genom en dylik samordning torde handläggningen av hithörande frågor kunna rationaliseras och statens kostnader för verksamheten nedbringas.

Av särskild betydelse för uppläggningsen av den nya marknämndens arbete är att redan från början få klarlagt, vilka militära enheter som på grund av den fortskridande stadsbebyggelsen anses böra erhålla ändrad förläggning. Såsom tidigare framhållits kan en omorganisation av landets försvarskrafter väntas inom en näraliggande framtid. I samband därmed ha anmälts omfattande behov både av nya övningsfält och av upprustning av befintliga kasernetablisement. Innan dessa behov tillgodoses måste emellertid enligt revisorernas mening garantier ha skapats för att de föreslagna investeringarna icke komma att ske i anläggningar och markområden som på längre sikt icke kunna kvarbli under militär förvaltning. Utflyttning av ett förband till en helt ny förläggning innebär självfallet många svårbemästrade problem, icke minst i ekonomiskt avseende. Det torde emellertid kunna förutsättas att vederbörande kommun, om den för sin utveckling har verkligt behov av viss mark, också är beredd att lämna rimlig ersättning därför. Ett konsekvent och energiskt fullföljande av principen att öka de militära utbildningsenheternas storlek, varigenom totala antalet sådana enheter kan minskas, skulle måhända ytterligare underlätta möjligheten att utan betungande merkostnader finansiera utflyttningen av visst förband.

Såsom av det föregående framgår har frågan om inrättandet av ett statligt markorgan tidigare i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Senast skedde detta år 1947 och då i den formen att den nuvarande djurgårdsnämnden av särskild utredningsman föreslogs skola anförtros uppgiften att tjänstgöra som remissmyndighet i alla frågor berörande statens mark. I avvaktan på resultatet av dels den år 1935 tillsatta utredningen av frågan om den rättsliga värden och förvaltningen av kronans fasta egendom och dels 1946 års markutredning ansågs emellertid detta förslag icke böra genomföras. Av de nämnda båda utredningarna har den förra numera upphört utan att ha lett till något resultat, medan den senare sedan flera år tillbaka är vilande. De uppdrag som på sin tid läm-

nades dessa utredningar kunna därför icke rimligen återopas som skäl mot tillskapandet av en marknämnd av nyss angiven karaktär.

Med hänsyn till de förevarande frågornas svårbemästrade och vittutseende natur anse revisorerna, att en statens marknämnd med ovan antydda uppgifter bör tillsättas utan dröjsmål.

Utlåtanden ha avgivits av *fortifikationsförvaltningen, bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, djurgårdsnämnden, kammarkollegiet, lantmäteristyrelsen, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund* (Del II, s. 90—110).

Nämnda remissinstanser utom fortifikationsförvaltningen och kammarkollegiet ha i princip tillstyrkt revisorernas förslag, dock att byggnadsstyrelsen ifrågasätter om icke den föreslagna nämndens arbetsuppgifter böra anknytas till redan befintligt verk och då i första hand styrelsen själv.

Utskottet. Enligt utskottets mening äro tungt vägande skäl förebragta för revisorernas av flertalet remissinstanser biträdda förslag om inrättande av en statens marknämnd. De allmänna riktlinjer som av revisorerna angivits för nämndens verksamhet synas jämväl ändamålsenliga. Innan denna verksamhet tar sin början, torde dock vissa i förevarande sammanhang betydelsefulla organisationsspörsmål behöva närmare klarläggas. Utskottet åsyftar härmed sådana frågor som avse exempelvis nämndens storlek och sammansättning, personalbehov, arbetsformer och befogenheter samt förhållande till de på området förefintliga fackmyndigheterna m. m. En utredning härom synes därför böra ske under beaktande av även de i remissyttrandena anförda synpunkterna. Med hänsyn till angelägenheten av att de av revisorerna aktualiserade markproblemen snarast bringas till en lösning, torde den sålunda förordade organisationsutredningen böra bedriva sitt arbete så skyndsamt, att därav föranledda förslag kunna föreläggas redan nästa års riksdag.

Utskottet vill slutligen erinra om att jordbruksutskottet i sitt av innevarande års riksdag godkända utlåtande nr 12 framhållit önskvärdheten av att avgörande så snart som möjligt träffas av Kungl. Maj:t beträffande frågorna om inrättande av en central fastighetsvärderingsnämnd, om formerna för en samordning mellan statens prispolitik vid fastighetsförsäljningar och den sociala bostadsbyggnadsverksamheten samt om prissättningen vid försäljning av kyrklig jord.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning av de av utskottet angivna spörsmålen.

11:o) **Odlingsföretaget Galgatmyren.** Under kommunikationsdepartementet, § 20, ha revisorerna anförts vissa synpunkter beträffande odlingsföretaget Galgatmyren samt i anslutning härtill ifrågasatt, huruvida icke främdeles lantbruksstyrelsen och vederbörande lantbruksnämnd böra pröva fö-

rekommände frågor om anskaffande av s. k. ersättningsjordbruk (Del I, s. 145—155).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att vattenfallsstyrelsens pågående utbyggnad av vattenkraften i Umeälvens flodområde föranlett att styrelsen efter samråd med lantbruksdirektören i Norrbottens län samt Sorsele kommun påbörjat en uppodling av den s. k. Galgatmyren, belägen i omedelbar anslutning till Sorsele municipalsamhälle, i syfte att därstädes åstadkomma ersättningsjordbruk för de jordbruk, som vid sjöregleringarna blivit överdämda (s. 145—146). Redogörelse har vidare lämnats för planeringen av företaget samt hittills verkställda torrläggningsarbeten m. m. jämte kostnaderna härför (s. 145—152). Slutligen ha revisorerna gjort följande uttalande.

Vid skilda tillfällen har under senare år framhållits önskvärdheten av att markägare, som i anledning av kraftverksbyggnader och vattenregleringar gå förlustiga sina fastigheter, skola kunna erhålla ersättning härför i annan form än i penningar, främst i mark eller kraft. Riksdagen har uttalat sig i denna riktning, och frågan har även varit föremål för utredning genom särskilda sakkunniga.

I samband med den pågående utbyggnaden av vattenkraften i Ume älv komma flera av de större sjöarna i älvens övre del att uppdammas. Så är fallet med sjöarna Storuman, Storjuktan och Gardiken i Västerbottens län. Arbetet med regleringen ankommer i princip på fallägarna i älven, vilka för ändamålet sammanslutit sig i Umeälvens regleringsförening. Enär staten äger omkring hälften av fallhöjden i älven och även har att med samma andel deltaga i kostnaderna för sjöregleringarna, har vattenfallsstyrelsen åtagit sig att bedriva arbetet för regleringsintressenternas räkning.

Vid uppdamningen av de nämnda sjöarna kommer åtskillig jordbruksmark att gå förlorad. Vattenfallsstyrelsen, som sökt att tillgodose det nyssnämnda önskemålet om beredande av ersättning i mark, har i detta syfte under sommaren 1953 igångsatt torrläggning av den s. k. Galgatmyren, ett omkring 270 ha vidsträckt område invid Sorsele municipalsamhälle. Enligt undersökning, som under år 1946 utförts av svenska vall- och mosskultur-föreningen, har myrens mark — bortsett från ett ytlager av torv — befunnits innehålla mineraljord och kärrtorv av sådan sammansättning, att den efter avdikning kunde betecknas som odlingsvärd.

Vattenfallsstyrelsens plan innebär, att omkring 180 ha av myren uppodlas och att där nybildas 16 fastigheter, var och en med en areal av i genomsnitt elva ha odlad jord. Kostnaderna för torrläggning, odling, vägar, byggnader samt vatten och avlopp beräknades tidigare till 1,7 miljoner kronor, d. v. s. 106 000 kronor per fastighet. Jordbruken äro avsedda att erbjudas de markägare, som i samband med sjöregleringarna — i första hand vid den närbelägna Storjuktan — få sina gårdar överdämda.

I december 1953 inhämtade vattenfallsstyrelsen yttranden angående kolonisationen från ett flertal berörda myndigheter, däribland lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen samt överlantmätaren och lantbruksnämnden i länet. De tre förstnämnda myndigheterna ställde sig starkt kritiska till förslaget. Under innevarande år har emellertid torrläggningen fullföljts, och tre av de planerade fastigheterna ha uppbyggts. De hittills nedlagda utgifterna härför, som uppgå till 125 000 kronor per lägenhet, ge anledning an-

laga, att de slutliga kostnaderna komma att bli åtskilligt högre än de beräknade.

För ifrågavarande bygders bestånd är det angeläget, att de produktiva krafter, som förstöras genom vattenkraftens utbyggnad, ersättas med andra. Ur denna synpunkt är det alltså att hälsa med tillfredsställelse, att vattenfallsstyrelsen sökt skapa möjligheter att erbjuda de skadelidande sakägarna nya jordbruk i stället för de förlorade. I fråga om den lösning, som valts för anordnandet av ersättningsmark, finna emellertid revisorerna anledning till tveksamhet.

Det rör sig här om en bygd i övre delen av Västerbottens län, där förutsättningarna för drivande av större jordbruk äro mera begränsade än på andra håll inom länet. Av de omkring 800 enskilda jordbruksfastigheterna i Sorsele socken har icke någon så stor åkerareal som de nu inrättade och planerade jordbruken; 96 procent innehålla åkerarealer, som icke överstiga fem har. Dit höra gårdarna vid Storjuktan och Gardiken. Det är således uppenbart, att de gårdar som hotas av kommande sjöregleringar, äro jordbruk, vilkas innehavare ha en väsentlig del av sin bärning från skogen. Det vill synas som om de ursprungligen planerade jordbruken blivit alltför stora för att motsvara det ändamål, för vilket de tillkommit. Att detta betraktelsesätt ej heller varit helt främmande för vattenfallsstyrelsen synes framgå av en den 18 november 1954 dagtecknad till revisorerna inkommen promemoria, enligt vilken man nu inriktar sig på att vid sidan av ett begränsat antal för traktens förhållanden stora jordbruk kunna erbjuda även andra alternativ, bl. a. gårdar med karaktär av stödjordbruk. Härigenom torde syftet att kunna ersätta skadad mark med annan kunna tillgodoses i större utsträckning än annars lärt blivit fallet, men det måste samtidigt framhållas, att den ekonomiska kalkylen i sådant fall blir en annan.

Vad kostnadsfrågan i övrigt beträffar visa erfarenheterna från liknande företag, att svårigheter ofta föreligga att med rimliga investeringar genomföra torrläggningar av denna natur. Även om kostnaderna per fastighet i detta fall böra ses mot bakgrunden av att vattendomstolarna numera icke sällan döma ut betydande belopp i ersättning för skadade jordbruksfastigheter, måste dock kostnaderna för jordbruken på Galgatmyren betecknas som höga. Man kan vid bedömandet av dessa investeringar icke heller helt bortse från det framtidsvärde de i och för sig kunna äga. Att märka är också att den ursprungliga ekonomiska kalkylen är grundad på förutsättningen att alla eller flertalet av de planerade fastigheterna komma till stånd och hållas i hävd. För varje fastighet, som icke kommer till utförande, bli kostnaderna för de återstående proportionsvis ännu högre än nu beräknas, enär vissa utgifter för dikning, vägar, vatten och avlopp m. m. äro gemensamma för företaget. Härtill kommer att underhållet kan förväntas bli mera betungande.

Revisorerna finna det även vara en påtaglig brist i företagets planering, att utredning icke skett beträffande de önskemål och framtidsplaner, som kunna föreligga hos den befolkning, som kan tänkas bli innehavare av jordbruken på myren. Den aktuella personkretsen begränsar sig i huvudsak till innehavare av de större gårdarna vid Storjuktan och Gardiken. Det har uppgivits, att åtminstone i Storjuktan fastighetsägarna i stor utsträckning äro äldre personer, av vilka många knappast kunna väntas vara villiga att nu övertaga ett jordbruk av den storleksordning, som bjudes på Galgatmyren. Revisorerna finna även att kontakten med övriga myndigheter upptagits alltför sent — vid en tidpunkt då torrlägningsarbetena redan voro i gång och möjligheterna för åstadkommande av eventuella jämkningar i pla-

nera alltså voro mycket begränsade. Sålunda torde exempelvis en tidigare kontakt med domänverket måhända ha kunnat medföra, att frågan om fastigheternas förseende med lämpligt belägna skogsskiften lättare kunnat lösas.

Arbetet med kolonisation av Galgatmyren är numera så långt framskridet, att det knappast torde vara möjligt att utan försämring av det ekonomiska utfallet söka andra vägar för tillgodoseende av det föreliggande jordbehovet. Revisorerna förutsätta emellertid, att ytterligare jordbruk icke uppbyggas på det torrlagda området, innan man vunnit praktisk erfarenhet rörande markens lämplighet för jordbruksändamål, samråd ägt rum med övriga berörda centrala myndigheter samt klarhet vunnits om förutsättningarna för jordbrukens överlåtelse till enskilda brukare och om hur överlåtelseerna skola finansieras. För framdeles uppkommande projekt av liknande karaktär vilja revisorerna framhålla möjligheten att det helt eller delvis överlämnas till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden i vederbörande län att pröva frågan om anskaffande av ersättningsjordbruk.

Utlåtanden ha avgivits av vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen och länsstyrelsen i Västerbottens län (Del II, s. 111—126).

Vattenfallsstyrelsen framhåller i sitt yttrande att den vidare utbyggnaden av bebyggelsen på Galgatmyren kommer att planeras i samråd med berörda myndigheter och sakägare, sedan nödvändig erfarenhet av de tre försöksfastigheterna vunnits.

Domänstyrelsen framhåller sammanfattningsvis att uppodlingen av Galgatmyren bör begränsas till de tre lägenheter, som redan iordningställt, och att, sedan önskemålen och framtidsplanerna hos den berörda befolkningen närmare utretts, de åtgärder, som skola vidtagas för förflyttning av befolkningen, planläggas i samråd med domänstyrelsen antingen man avser att tillskapa nya jordbruk eller att på annat sätt ordna försörjningsfrågorna.

Lantbruksstyrelsen, som i ärendet inhämtat yttrande från vederbörande lantbruksnämnd, säger sig dela såväl de betänkligheter, som revisorerna anfört beträffande projektet, som deras mening att ytterligare jordbruk icke böra uppbyggas på Galgatmyren innan man vunnit praktisk erfarenhet rörande markens lämplighet för jordbruksändamål samt klarhet vunnits dels om förutsättningarna för jordbrukens överlåtelse till enskilda brukare och dels om hur överlåtelseerna skola finansieras. Likaså ansluter sig styrelsen till vad revisorerna anfört om det sätt, på vilket framdeles uppkommande projekt av liknande karaktär böra handläggas.

Lantbruksnämnden säger sig ha svårt att inse, varför man vill bedöma detta vattenfallsstyrelsens i bygdens intresse gjorda försök, som samtidigt otvetydigt säges vara en värdefull rationaliseringsåtgärd, som olämpligt. Företaget bör enligt nämndens uppfattning fullföljas och fastigheterna tillskapas, så att möjlighet till fullständiga jordbruk med rationell jordbruksproduktion finnes.

Länsstyrelsen slutligen uttalar sin tillfredsställelse över statsrevisorernas uttalande att under för handen varande förhållanden kolonisationen av Galgatmyren bör fullföljas. Dock anser länsstyrelsen, att en förutsättning för att kolonisationen skall lyckas är att fastigheterna förses med stödskog.

Om det av någon anledning skulle befinnas lämpligt att omedelbart bilda endast en del av de planerade nya fastigheterna, finner länsstyrelsen det ytterst önskvärt att i varje fall någon begränsning av torrlägningsplanen icke sker. Maskiner och andra resurser av den storlek, som vattenfallsstyrelsen förfogar över, anses näppeligen komma att senare stå till buds.

Utskottet. Av remissyttrandena framgår att delade meningar råda rörande lämpligheten av det odlingsföretag som vattenfallsstyrelsen igångsatt på den s. k. Galgatmyren. Då emellertid styrelsen förklarat sig ha för avsikt att planlägga den fortsatta utbyggnaden i samråd med berörda myndigheter och sakägare och då vidare detta uppgivits komma att ske först sedan nödig erfarenhet av de tre redan uppförda fastigheterna vunnits, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmäla.

12:o) **Ränta å restituerade utskylder.** Under finansdepartementet, § 22, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att sådana åtgärder vidtagas, att antalet balanserade skattemål kan väsentligt nedbringas (Del I, s. 167—173).

Utskottet. Beträffande denna fråga kommer utskottet framdeles att avge utlåtande, vilket utskottet härmed får för riksdagen anmäla.

13:o) **Förenkling av vissa skatterestitutioner.** Under finansdepartementet, § 23, ha revisorerna föreslagit vissa förenklingar av bestämmelserna om restitution av slutlig skatt m. m. i de fall, då ränta därå utgår (Del I, s. 174 och 175).

Revisorerna som inledningsvis erinrat om den rätt, som i vissa fall föreligger att erhålla ränta med fem procent för år å restituerad, slutlig skatt m. m. ha vidare återgivit vissa av dem inhämtade uppgifter, varav framgår att antalet fall, där dylik ränta till ett belopp av mindre än fem kronor utbetalats från länsstyrelserna, är betydande. Efter att vidare ha framhållit att under senare år åtgärder i skilda hänseenden vidtagits i syfte att förenkla arbetet med debitering och uppbörd av skatter av olika slag m. m. ha revisorerna gjort följande uttalande.

Såsom framgår av det föregående ha olika åtgärder vidtagits i syfte att förenkla de administrativa bestyren i samband med uträkning och uppbörd av skatter av olika slag. Då arbetsbördan för de myndigheter, som handha dessa göromål, det oaktat är betydande, böra om möjligt ytterligare förenklingar genomföras. Vad som därvid bl. a. förtjänar övervägas är att ändra bestämmelserna om restitution av slutlig skatt m. m. i de fall, då ränta därå utgår. Som ovan visats är antalet fall då smärre belopp i ränta gottskrivs de skattskyldiga betydande. Av samma skäl som en regel införts att preliminär skatt, som ej uppgår till fem kronor, ej återbetalas, torde

enligt revisorernas mening böra föreskrivas, att ränta, som ej utgöres av visst minsta belopp, förslagsvis fem kronor, ej skall utgå. Räntebeloppen böra vidare utbetalas i helt antal kronor, därvid öretal bör bortfalla.

Då bestämmelser av angivet innehåll — mot vilka några principiella skäl knappast kunna anföras — enligt de upplysningar revisorerna inhämtat skulle medföra en viss arbetsbesparing, torde erforderliga författningsändringar snarast möjligt böra vidtagas.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket, överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Hallands och Västerbotens län* (Del II, s. 128—135), vilka samtliga tillstyrka revisorernas förslag.

Utskottet. Revisorernas förslag att ränta å efter besvär restituerade skattemedel icke skall utgå, därest den understiger exempelvis fem kronor, liksom att räntebeloppen vid ifrågavarande skatterestitutioner skola utbetalas endast i hela krontal ha praktiskt taget helt tillstyrkts av de i ärendet hörda remissmyndigheterna. Jämväl utskottet har funnit de nämnda förslagen välgrundade och hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i den av revisorerna angivna riktningen.

14:o) **Vissa reservationsanslag under nionde huvudtiteln.** Under jordbruksdepartementet, § 25, ha revisorerna anført vissa synpunkter rörande de betydande reservationerna å vissa anslag under nionde huvudtiteln samt rörande formen för dessa anslag (Del I, s. 181—193).

Utskottet. Till detta ärende har riksdagen redan tagit ställning i samband med behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande nr 19, varom utskottet velat här

erinra.

15:o) **Lantbruksnämnderna i Kalmar län.** Under jordbruksdepartementet, § 26, ha revisorerna uttalat att frågan om en sammanslagning av lantbruksnämnderna i Kalmar län bör övervägas samt att en reglering av den administrativa indelningen beträffande Aspelands härad synes påkallad (Del I, s. 194—200).

Efter en redogörelse för tillkomsten och organisationen av förenämnda båda lantbruksnämnder ha revisorerna lämnat vissa tabellariska uppgifter rörande nämndernas verksamhet m. m. (s. 194—198). Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

Vid tillkomsten år 1948 av lantbruksnämndsorganisationen inrättades en lantbruksnämnd i varje län, dock att Kalmar län och Älvsborgs län uppdelades på vardera två lantbruksnämnder. Denna uppdelning erhåller sin förklaring genom att lantbruksnämnderna framvuxit ur egnahemsnämnderna, vilka i sin tur leda sitt ursprung från hushållningssällskapen. I vardera av

nämnda båda län ha sedan länge funnits två hushållningssällskap. När frågan om en sammanslagning av egnahemsnämnderna i de båda länen under slutet av 1930-talet blev aktuell, bibehölls likväl den tidigare uppdelningen under hänvisning till länens geografiska struktur och de stora avstånden mellan olika länsdelar ävensom till önskvärdheten av samarbete mellan egnahemsnämnder och hushållningssällskap.

Revisorerna ha sökt bilda sig en uppfattning om i vad mån uppdelningen i fråga alltjämt kan anses vara motiverad av arbetsmängden och övriga förhållanden. Såvitt gäller Älvsborgs län synas f. n. förutsättningar knappast föreligga för en sammanslagning av de där verksamma lantbruksnämnderna. Med över 14 000 brukningsenheter i storleksordningen 2—10 hektar är Älvsborgs län landets mest utpräglade småbrukarlän, och därtill synes den sammanlagda verksamheten för såväl inre rationalisering som ett flertal andra till nämnderna hörande grupper av ärenden betydligt överstiga genomsnittet för landet i övrigt. Revisorerna anse sig fördenskull icke böra framställa något yrkande rörande lantbruksnämnderna i detta län.

Av den i det föregående anförda utredningen synes framgå, att Kalmar län varken i fråga om storlek eller i vad angår antal brukningsenheter kan antagas ställa större krav på personal inom lantbruksnämndsorganisationen än vad som genomsnittligt är fallet inom andra län. Den av lantbruksstyrelsen för år 1953 framlagda verksamhetsstatistiken för lantbruksnämnderna synes vidare utvisa, att de sammanlagda arbetsuppgifterna med inre rationalisering — fränsett byggnader — inom Kalmar län visserligen överstiga genomsnittet för samtliga län, men att å andra sidan åtskilliga län i detta hänseende redovisa högre siffror än summan för Kalmar län. I fråga om åtskilliga andra grupper av ärenden inom förvaltningsområdet, exempelvis bidrag och lån till jordbrukets byggnader, ärenden rörande jordförvärv och förköp, jordbruksegnahemslån och driftslån ävensom producent- och kontantbidrag, synas Kalmar läns båda lantbruksnämnder tillsammans icke nå upp till det för lantbruksnämnderna genomsnittliga antalet.

De geografiska betingelserna och kommunikationsförhållandena i Kalmar län medföra ovedersägligen vissa svårigheter för de i norra delen av länet boende att upprätthålla personlig kontakt med länsorganen i Kalmar. Lika stora eller till och med större vägavstånd föreligga emellertid inom ett flertal andra län, och även i fråga om kommunikationerna torde motsvarigheter kunna påvisas på andra håll. Att märka är också, att åtskilliga länsorgan, beträffande vilka någon uppdelning icke förekommer, redan äro förlagda till Kalmar, t. ex. länsstyrelse, vägförvaltning, länsarkitektkontor, lantmäterikontor, länsbostadsnämnd och lantbruksingenjörsavdelning, samt att kommunikationssvårigheterna numera tendera att motvägas av biltrafikens utveckling.

Med hänsyn till det nu anförda anse revisorerna, att frågan om en sammanslagning av lantbruksnämnderna i Kalmar län bör övervägas. Revisorerna utgå därvid från att en gemensam nämnd förlägges till Kalmar. Därigenom torde icke obetydliga besparingar kunna vinnas, i främsta rummet beträffande personal men därjämte i fråga om utgifter för lokaler och andra omkostnader, även om en viss ökning måste motses beträffande resekostnaderna.

Om genom en dylik sammanslagning icke samma kontakt mellan länsdelarna och icke samma ortskänedom inom nämnden skulle kunna upprätthållas, torde dessa olägenheter kunna motverkas genom att en till nämnden knuten lantbrukskonsulent stationeras i Västervik samt genom god kontakt med Ortsombuden.

Rörande Kalmar län må ytterligare framhållas, att en tudelad organisa-

tion föreligger icke blott beträffande lantbruksnämnder och hushållningssällskap utan också i fråga om landsting och skogsvårdsstyrelser. Härvid är att märka, att gränserna för de olika länsorganens verksamhetsområden icke sammanfalla. Aspelands härad, beläget väster om Oskarshamn, tillhör nämligen det norra landstinget och den norra skogsvårdsstyrelsen men den södra lantbruksnämnden och det södra hushållningssällskapet. Detta förhållande framstår som mindre rationellt, icke minst med tanke på att landstingen i olika hänseenden understödja hushållningssällskapens verksamhet. En reglering av den administrativa indelningen beträffande Aspelands härad synes enligt revisorernas mening påkallad.

Utlåtanden ha avgivits av lantbruksstyrelsen, som i ärendet inhämtat yttranden från de båda förenämnda lantbruksnämnderna, och länsstyrelsen i Kalmar län, som inhämtat yttranden från Kalmar läns norra hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelsen i länets södra landstingsområde, Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt Kalmar läns södra hushållningssällskaps gillesstyrelse, gillesombud och lantbruksombud i Aspelands härad (Del II, s. 148—160).

Lantbruksstyrelsen, som anser skäl tala både för och mot en sammanslagning av de båda lantbruksnämnderna, förordar sammanfattningsvis att frågan närmare utredes samt att i samband därmed även upptages frågan om en sammanslagning av de båda hushållningssällskapen i länet.

Lantbruksnämnden i Kalmar läns norra område avstyrker en omorganisation men framhåller nödvändigheten av att Aspelands härad tillföres norra hushållningssällskapet och därmed lantbruksnämndens område, så att detta kommer att omfatta hela norra landstingets och skogsvårdsstyrelsens område. *Lantbruksnämnden i Kalmar läns södra område* däremot tillstyrker en utredning av hela frågekomplexet.

Länsstyrelsen avstyrker revisorernas förslag.

Kalmar läns norra hushållningssällskap uttalar sig för ett bibehållande av båda lantbruksnämnderna medan *länets södra hushållningssällskap* förordar en utredning av frågan.

Sistnämnda hushållningssällskaps gillesstyrelse, gillesombud och lantbruksombud i Aspelands härad slutligen förklara sig icke dela revisorernas uppfattning att en reglering av den administrativa indelningen beträffande Aspelands härad är påkallad.

Utskottet. För revisorernas förslag om en sammanslagning av de båda lantbruksnämnderna i Kalmar län kunna onekligen flera skäl anföras. Innan ett beslut av sådan innebörd fattas, synes emellertid enligt utskottets mening frågan böra närmare utredas, varvid jämväl spørsmålet om de inom nämnda län verksamma hushållningssällskapens och skogsvårdsstyrelsernas organisatoriska ställning bör upptagas till övervägande. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

16:o) Lyckebyåns regleringsföretag. Under jordbruksdepartementet, § 28, ha revisorerna uttalat angelägenheten av att kvarstående åtgärder av framför allt rättslig natur beträffande Lyckebyåns regleringsföretag snarast slutföras (Del I, s. 216—225).

Till bestridande av kostnader för torrläggning och kolonisation i samband med reglering av Lyckebyån har under ett flertal år alltsedan budgetåret 1936/37 statsmedel ställts till förfogande till ett sammanlagt belopp av omkring 2,5 miljoner kronor. Efter att inledningsvis ha erinrat härom ha revisorerna redogjort för de förhållanden som föranlett regleringsföretaget samt planeringen och omfattningen av detsamma (s. 216—219). Revisorerna ha vidare lämnat vissa uppgifter rörande det vid skilda tidpunkter beräknade båtnadsvärdet av företaget samt detsammans bedrivande jämte sammanlagda kostnader för själva torrläggningen (s. 219—221). Slutligen har en redogörelse lämnats för den planerade nya fastighetsbildningen inom området (s. 221—223), varefter revisorerna gjort följande uttalande.

I enlighet med riksdagens år 1936 fattade beslut har i statens regi och med anlåtande av statsmedel ett omkring 2 000 har vidsträckt område vid Lyckebyåns övre lopp på gränsen mellan Blekinge och Kalmar län blivit föremål för utdikning och torrläggning. Genomförandet av detta företag har varit ett önskemål ända sedan början av förra århundradet; när planerna under 1930-talet aktualiserades, sammanhängde detta i väsentlig grad med behovet att skapa försörjningsmöjligheter inom vissa av arbetslöshet då särskilt hemsökta landsdelar. Arbetet med utdikningen tog sin början i augusti 1939 och omfattade uppgrävning av 17 km av åns huvudränna samt 67 km sidodiken för vattnets avrinning.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har det ekonomiska resultatet av lyckebyåföretaget icke blivit på långt när så gynnsamt, som man från början förutsatte. Under planeringen räknade man med ett båtnadsvärde av omkring 1,5 miljoner kronor, under det att kostnaderna väntades understiga 1 miljon kronor. Enligt vattendomstolens beräkningar av år 1938 blev nettobåtnaden väsentligt reducerad, men en icke obetydlig vinst syntes dock alltså kunna erhållas. När arbetet igångsattes mötte dock redan från början svårigheter, bl. a. på grund av drivmedelsbristen under krigsåren, och olika anledningar till förseningar uppträdde även i fortsättningen; vilket medförde att arbetena icke blevo slutförda förrän år 1951. Bl. a. på grund av den allmänna prisstegringen hade de sammanlagda utgifterna då stigit till närmare 2 miljoner kronor. Enär delägarnas andelar blivit på förhand maximerade till viss del av de ursprungligen beräknade kostnaderna, eller till omkring 600 000 kronor, kom hela merkostnaden att falla på statsverkets del.

En ytterligare anledning till att det ekonomiska utfallet icke motsvarat förväntningarna utgör det förhållandet, att den mark, som ingick i företaget, på grund av senare undersökningar och i viss mån på grund av ökade krav på odlingsmarks beskaffenhet icke i beräknad omfattning befunnits lämplig som åker eller bete utan ansetts med större fördel böra utnyttjas som skogsmark. Hur stor forskjutning som föranledes härav, kan icke f. n. angivas, emedan nya båtnadsvärden icke föreligga. Såvitt nu kan bedömas torde emellertid den areal, som långsiktigt synes kunna brukas som åker, stanna vid 800—1 000 har, vartill kommer 200—400 har, som anses kunna

användas som bete. Omkring en fjärdedel av denna mark är ännu icke uppodlad.

Ehuru såsom nämnts själva grävningsarbetena i huvudsak avslutades under år 1951, har likväl den syneförrättning, som påkallas av vissa ändringar i sidodikenas sträckning, ännu icke slutförts. Förrättningsman här för förordnades av länsstyrelsen i Blekinge län i mars 1953. Innan denna förrättning är avslutad, är det icke möjligt att fastställa delägarnas andelar i företaget, vilket i sin tur har till följd att statsverket icke kan erhålla täckning för de för delägarnas räkning förskjutna beloppen. Dröjsmålet med förrättningen medför också vissa olägenheter beträffande kanalernas underhåll. Då underhållsarbetena icke kunna uppskjutas utan risk för igen slamning och skada på torrläggningen — en risk vars aktualitet revisorerna vid besök på platsen funnit exempel på — ha lantbruksnämnderna påbörjat underhållet i egen regi. De medel, som förskotterats för detta ändamål för enskilda delägars räkning, ha i vissa fall icke kunnat uttagas av dessa.

Lyckebyåföretaget omfattar vid sidan av torrläggningen även en fullständig ombildning av ägoförhållandena inom området. Avsikten är att genom omfördelning av mark, tillhörande ett stort antal ofullständiga jordbruksfastigheter, samt genom tillskott av genom torrläggningen nyvunnen mark skapa ett begränsat antal bärkraftiga jordbruk. För att underlätta denna verksamhet — som kommer att bli en rationaliseringsuppgift på lång sikt för lantbruksnämnderna i de båda länen — har statsverket efter hand inköpt avsevärda jordarealer inom området. Kostnaderna här för ha hittills uppgått till omkring 460 000 kronor. Även anläggandet av vägar inom området torde till viss del kunna hänföras till sådana utgifter, som statsverket haft att vidkännas för att fullfölja syftet att bereda goda försörjningsmöjligheter inom lyckebyåområdet.

Liksom för torrläggningen ha även beträffande fastighetsbildningen vissa svårigheter tillstött. Särskilt på den inom Kalmar län belägna delen av området har det visat sig, att lagfart av olika anledningar icke kunnat meddelas på fastighetsdelar, som överförts i statens hand. Detta sammanhänger bl. a. med att avstyckningar skett från samfälld mark, att säljare av inköpta fastigheter icke haft lagfart och att delägare i dylika fastigheter icke kunnat anträffas samt att arealuppgifter i köpehandlingar icke överensstämmer med de verkliga arealerna. Dylika frågor måste givetvis lösas, innan de nybildade fastigheterna kunna slutligt överföras i nya ägares besittning.

Även om lyckebyåföretaget varken i fråga om odlingsvärdet av den torrlagda marken eller såvitt gäller kostnadsutfallet kommit att motsvara beräkningarna, är det enligt revisorernas mening uppenbart, att genom företaget åtskillig värdefull mark förbättrats eller utvunnits för odling och att förutsättningar erhållits för ökat välstånd i den tidigare synnerligen illa lottade bygden. Lång tid har emellertid nu förflutit sedan företaget igångsattes, och statsverket har investerat mycket avsevärda belopp däri. Ett ytterligare dröjsmål med de rättsliga åtgärder, som äro avsedda att följa på torrläggningen — i första hand syneförrättningen — är därför enligt revisorernas mening icke godtagbart, varför dessa åtgärder nu snarast böra slutföras. Så länge dessa frågor kvarstå olösta, är det risk för att underhållet icke drives så effektivt som önskvärt är, varjämte de myndigheter, som ha att ta befattning med företaget, nödgas binda en onödigt stor del av sin arbetskraft vid administrativa och judiciella göromål i anslutning till företaget. Det är även önskvärt, att statsverket genom en avveckling av

kvarstående åtgärder nu erhåller täckning för de medel, som förskottsvis bestridits för enskilda delägares räkning.

Utlåtanden ha avgivits av länsstyrelsen i Blekinge län, lantbruksnämnderna i Kalmar läns södra område och i Blekinge län samt lantbruksingenjören i Växjö (Del II, s. 169—175).

Länsstyrelsen i Blekinge län och lantbruksnämnden i samma län förklara sig dela revisorernas uppfattning att företaget snarast möjligt bör slutföras.

Lantbruksnämnden i Kalmar läns södra område, som förklarar sig icke ha någon erinran mot den sakframställning som gjorts beträffande företags utveckling, framhåller att vad gäller de svårigheter som är förknippade med fastighetsbildningen kan nämnden icke lämna besked om när dessa slutligt skulle kunna vara undanröjda. Utredning säges dock pågå sedan hösten 1954 under ledning av nämndens juridiska ombud och i samverkan med lantmäteriet och inskrivningsdomaren i Södra Möre domsaga.

Lantbruksingenjören i Växjö slutligen framhåller beträffande syneförrättningen att — såvitt nu kan bedömas — erforderliga undersökningar nu äro verkställda samt att han inom den närmaste framtiden kommer att framlägga förslag till utlåtande. Om invändningar — av beskaffenhet att dessa måste medföra nya undersökningar och överväganden — ej göras anses därför syneförrättningen kunna avslutas inom tämligen kort tid.

Utskottet. Den av revisorerna lämnade redogörelsen ger vid handen, att vissa rättsliga åtgärder ännu återstå att vidtaga, innan Lyckebyåns regleringsföretag kan helt slutföras. Icke minst av statsfinansiella skäl synes det utskottet angeläget att så snarast sker. Av remissyttrandena framgår emellertid, att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och att den syneförrättning som befunnits erforderlig för bl. a. framställning av ny kostnadsfördelningslängd väntas kunna avslutas inom kort. Vid sådant förhållande har utskottet ansett sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

17:o) *Grävmaskiner för torrlägningsverksamheten*. Under jordbruksdepartementet, § 29, ha revisorerna förordat att den statliga verksamheten med tillhandahållande av grävmaskiner för torrlägningsarbeten begränsas eller avvecklas (Del I, s. 225—231).

Revisorerna, som inledningsvis erinrat om innebörden av statsmakternas beslut år 1945 rörande principerna för torrlägningsverksamhetens understödjande med statsmedel och den statliga organisationen för denna verksamhet, ha vidare lämnat vissa uppgifter rörande omfattningen av verksamheten och kostnaderna för densamma samt dessas redovisning över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förrädsfond (s. 225—230). Härefler ha revisorerna gjort följande uttalande.

I samband med att 1945 års riksdag prövade grunderna för det statliga stödet för torrlägningsverksamheten beslöts — i syfte att begränsa kostnaderna för torrlägnings- och dikningsarbeten — viss statlig medverkan till en vidgad användning av maskiner vid sådana arbetens utförande. Det var vid denna tid icke möjligt att till rimliga priser i öppna marknaden förhyra maskiner för torrlägningsändamål. Det allmännas medverkan skulle därför lämnas i form av inköp av ett antal dylika maskiner, avsedda att till självkostnadspris uthyras till de samfälligheter och mindre entreprenörer, vilka åtagit sig att utföra arbetena.

För ifrågavarande ändamål ha på riksstaten anvisats sammanlagt 3 000 000 kronor, varav omkring 2 363 000 kronor lagits i anspråk för inköp av 31 grävmaskiner jämte ett mindre antal speciella redskap m. m. Omkring 637 000 kronor av de anvisade medlen kvarstå alltså såsom odisponerad behållning på anslaget.

Inköpen samt handhavandet av maskinerna ha uppdragits åt väg- och vattenbyggnadsverket, vilket med sina lokala organ, innefattande personal och verkstäder m. m., ansetts särskilt lämpat att ombesörja driften. Kostnaderna redovisas på verkets förrådsfond, vars uppgift i övrigt är att förse vägväsendet med maskiner, fordon och materiel m. m.

Vid beslutet om att i statens regi anskaffa och driva ifrågavarande maskiner framhölls särskilt att företagarna borde betala en maskinhyra motsvarande självkostnaderna, varför verksamheten icke skulle ha understödskarakter eller behöva medföra några fortsatta ekonomiska uppoffringar från statens sida. Detta villkor har emellertid i praktiken icke uppfyllts. Enligt vad som framgår av redogörelsen i det föregående har verksamheten under de sju år den pågått lämnat avsevärda underskott. Sedan de relativt obetydliga överskotten under de två första verksamhetsåren frånräknats, kan den sammanlagda förlusten uppskattas till omkring 400 000 kronor. Enär driftkostnaderna på väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond äro avsedda att på lång sikt uppvägas av inflytande inkomster, så att varken överskott eller underskott uppkommer, måste sålunda den brist, som uppstår på torrlägningsmaskinerna, täckas genom högre avgifter på andra tjänster och nyttigheter, som förrådsfonden tillhandahåller vägväsendet, främst hyror för fordon, maskiner och lokaler samt avgifter för grus, drivmedel, redskap m. m. Principiellt innebär detta, att torrlägningsverksamheten erhåller en dold subvention från anslagen till vägbyggnader och vägunderhåll, d. v. s. i sista hand av automobilskattemedel.

Ifrågavarande maskiner torde med de mer än 150 000 arbetstimmar, varunder de varit i verksamhet, ha kommit till god nytta för sitt ändamål. Det torde även kunna antagas, att det statliga inskridandet på detta område i viss mån bidragit till att hålla priserna för användningen av dylika grävmaskiner nere. Revisorerna vilja emellertid ifrågasätta, huruvida det föreligger tillräcklig anledning att även i fortsättningen bedriva denna verksamhet såsom en statlig uppgift. En av beredskapsskäl företagen inventering av maskinbeståndet i landet visar att de enskilda företagen sedan några år förfoga över ett betydande antal grävmaskiner. Härmed torde förutsättningar ha skapats för sådan konkurrens på den allmänna marknaden, att risk icke längre föreligger att maskinhyrorna skola stiga över skälig nivå. Revisorerna, som förutsätta att ytterligare anskaffning av dylika maskiner icke äger rum, få därför förorda, att frågan om verksamhetens begränsning eller avveckling överväges. I den mån dessa maskiner alltjämt komma att tillhandahållas torrlägningsföretagen synes det revisorerna motiverat, att sådan ersättning uttages att verksamheten icke medför ytterligare kostnader för statsverket.

Det må slutligen erinras om att enskilda kunna genom hushållningssällskapens förmedling erhålla lån från jordbrukets maskinlånepond för inköp av vissa jordbruksmaskiner, bl. a. maskiner för täckdikning. Frågan om i vad mån det allmänna skulle kunna i denna form lämna sin medverkan till att inom länen säkerställas tillgång till ett maskinbestånd, som lämpar sig för såväl täckdikning som större torrlägningsarbeten, synes böra undersökas i detta sammanhang.

Utlåtanden ha avgivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt lantbruksstyrelsen (Del II, s. 175—181).

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklarar sig dela revisorernas uppfattning att tillgången på grävmaskiner på allmänna marknaden numera är mycket god, varför enligt styrelsens uppfattning berörda verksamhet med uthyrning av arbetsmaskiner till torrlägningsföretag bör kunna avvecklas. *Lantbruksstyrelsen* däremot anser att några åtgärder för avveckling av verksamheten i fråga icke böra vidtagas. Nyanskaffning av vanliga grävmaskiner anses dock under rådande förhållanden icke böra ifrågakomma, medan det å andra sidan säges inom en icke avlägsen framtid kunna bli påkallat att anskaffa vissa specialmaskiner, varav behov föreligger inom torrlägningsverksamheten och beträffande vilka man endast kan räkna med en begränsad tillgång inom den privata sektorn.

Utskottet. Enligt vad revisorerna framhållit, vilket vitsordats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, är tillgången på grävmaskiner på den allmänna marknaden numera mycket god. Med hänsyn härtill synes tillräcklig anledning icke föreligga för staten att fortsätta den verksamhet med uthyrning av arbetsmaskiner till torrlägningsföretag som för närvarande sker. Utskottet finner därför lämpligt att denna verksamhet efter hand avvecklas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

18:o) **Spannmålskreditfonden**. Under jordbruksdepartementet, § 30, ha revisorerna förordat att spannmålskreditfonden avvecklas samt att dess behållning tillföres vederbörlig inkomsttitel (Del I, s. 232 och 233).

Efter en redogörelse för fondens tillkomst och verksamhet ha revisorerna gjort följande uttalande.

Spannmålskreditfonden inrättades år 1930 i syfte att genom statlig kreditgivning åt lagerhusföreningar gynnsamt påverka prisbildningen för den inhemska brödsäden. Under de senaste åtta åren har emellertid fonden ej alls tagits i anspråk för sitt ändamål, och något lån från fonden utestår ej heller hos låntagare. Anledningen härtill torde vara, att fondens syfte numera genom statens förmedling tillgodoses på annat sätt, nämligen genom anslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Då fonden icke längre synes ha någon uppgift att fylla, få revisorerna förordat att

densamma avvecklas och att dess behållning återföres till vederbörlig inkomsttitel.

Utlåtanden ha avgivits av *lantbruksstyrelsen* och *Föreningen Sveriges spannmålsintressenter* (Del II, s. 181 och 182), vilka båda remissinstanser tillstyrka revisorernas förslag till avveckling av fonden.

Utskottet. I propositionen nr 180 har Kungl. Maj:t numera föreslagit, jämte annat, att spannmålskreditfonden skall upphöra med utgången av innevarande budgetår. Då riksdagen sålunda får tillfälle att taga ställning till förevarande spørsmål i samband med behandlingen av nyssnämnda proposition, har utskottet ansett sig sakna anledning att göra särskilt uttalande i ämnet, vilket utskottet velat för riksdagen
anmäla.

19:o) **Hessleby sanatorium**. Under inrikesdepartementet, § 31, ha revisorerna föreslagit att förhandlingar måtte upptagas med överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond om den framtida dispositionen av Hessleby sanatorium (Del I, s. 234—239).

Utskottet. Beträffande denna fråga har utskottet yttrat sig under punkten 70 i sitt av riksdagen numera godkända utlåtande nr 11, varom utskottet velat här

erinra.

20:o) **De statliga avlöningsförfattningarna**. Under civildepartementet, § 33, ha revisorerna framhållit nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtagas i syfte att åstadkomma en förenkling av det statliga lönesystemet (Del I, s. 245—283).

Utskottet. Beträffande denna fråga har utskottet yttrat sig i sitt utlåtande nr 108, varom utskottet velat här
erinra.

21:o) **Tillämpningen av gällande pensionsålderssystem**. Under civildepartementet, § 34, ha revisorerna anfört vissa synpunkter rörande tillämpningen av gällande pensionsålderssystem (Del I, s. 283—300).

Utskottet. I detta spørsmål kommer utskottet framdeles att avgiva utlåtande, vilket utskottet härmed får för riksdagen
anmäla.

22:o) **Övriga anmärkningar**. Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit ha medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon

riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller icke ha varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

23:o) Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för vidtagna åtgärder. I skrivelse nr 47 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 14 januari 1955, lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 27 mars samt den 8 och 12 maj 1954 (nr 5, nr 8 resp. nr 253) i anledning av, såvitt nu är i fråga, riksdagens år 1953 församlade revisorers berättelse.

Beträffande redogörelsens innehåll torde få hänvisas till skrivelsen.

Utskottet. Av den i förevarande sammanhang lämnade redogörelsen framgår, att vissa i ovannämnda riksdagsskrivelser angivna ärenden alltjämt äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet förutsätter att dessa frågor ägnas fortsatt uppmärksamhet samt att jämväl de av riksdagen härutinnan uttalade önskemålen i görligaste mån beaktas, så snart förhållandena medgiva. Kungl. Maj:ts skrivelse har i övrigt icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 3 maj 1955.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, fröken Andersson, herrar Näsström, Pålsson, Hesselbom, Gustaf Andersson, Thun, Erik Svedberg, Axel Andersson, Elfving och Jacobsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Lindholm, Rubbestad, Eriksson i Sandby, Åkerström, Staxäng, fröken Elmén, herrar Jansson i Kalix, Birke, Gustafsson i Skellefteå och Hansson i Skegrie.